

The Project Gutenberg eBook of Martinin rikos: Novelli, by Maria Jotuni

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Martinin rikos: Novelli

Author: Maria Jotuni

Release date: August 10, 2014 [EBook #46553]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MARTININ RIKOS: NOVELLI ***

Produced by Tapio Riikonen

MARTININ RIKOS

Novelli

Kirj.

MARIA JOTUNI

Otava, Helsinki, 1914.

I

Anna loikoi vielä tilallansa ja katseli, kuinka tuuli hulmuutteli ohuita uutimia ja kuinka päivä paistoi avonaisesta ikkunasta suoraan hänen sänkynsä jalkapäähän. Hän veti peitteen alta jalkansa ja liikutteli sitä päivänpaisteessa.

Hän ei viitsinyt nousta vielä ylös. Hän oli valvonut pitkään eilen ja ajatellut tämän maailman asioita. Nyt ei hän viitsinyt edes ajatella. Oli huoletonna siinä hyvä olla.

Veli Alvarin lapset Martta ja Einar melusivat etehisessä. Mummo tuntui toruvan heitä, pelottelevan, että Anna-täti vielä nukkuu.

Kuitenkaan ei äiti itse malttanut olla pilkistämättä Annan kamariin.

"Katsos unikekoa, kello on kohta yhdeksän." Sitten huusi äiti etehiseen: "Miina, tuokaapa kahvia tänne."

Äiti oli vielä toruvinaan Annaa, korjasi siinä uudinta, joka oli irronnut kokonaan pitimestään ja hulmueli vapaana.

Anna lepäsi yhä liikahtamatta ja katseli äitiänsä. Hän ihmetteli, että äiti jaksoi olla niin iloinen. Ja nuoren näköinenkin oli vielä ja kaunis. Ei olisi mummoksi luullut, vaikkapa hopeahaivenia pilkistikin sen myssyn alta.

"Mitäpä unta näit", kysyi äiti Annalta ja istuutui sängyn laidalle ja otti Annan jalan käteensä.

"En sanottavia."

"Et sanottavia."

"Mitäpä sinä itse?"

"Minä? Mitä lienee ollut, ikäviä, en muista. Mutta missä ovat kortit, katsotaanpa päivän tapahtumia."

"Äitihän ne vei eilen."

"Nyt muistan, no, olkoot."

He vaikenivat. Äidistä ja tyttärestä oli molemmista hyvä niin olla, katsella toinen toistansa ja ymmärtää toinen toisensa sydämelliset ajatukset, joista katse kertoi ja joita ei sanoiksi aina saatu.

Näin aamuisin tuli äiti aina Annan luokse, istuutui hänen sänkynsä laidalle. Siinä katselivat he päivän tapahtumia korteista tahi juttelivat sydämellisesti pienistä seikkasistansa. Eivät ne seikkaset ihmeitä olleet, eivät he siksi niistä puhuneetkaan. He iloitsivat vain toistensa läheisyydestä ja siitä ymmärryksestä, joka vallitsi heidän välillään. Ja näin he ikäänkuin liittoutuivat päivän ikäviä vastaan, he ikäänkuin tahtoivat vakuuttaa toisilleen, ettei heidän elämässään ollut mitään vakavasti otettavaa. Ja he iloitsivat salaisesti, jos luulivat omalla huolettomuudellaan voineensa toinen toiselleen sitä vakuuttaa.

Miina toi kahvia ja meni. Äiti kaatoi tyttärelleensä. Ja kun Anna kohosi istualleensa, huomasi äiti, että jokin ikävä ajatus painoi taas hänen mieltänsä. Itsepäinen ryppy ilmestyi otsalle silmien väliin.

"Oliko Alvar eilen myöhään poissa", kysyi Anna kahvinsa unohtaen.

"Ei hän myöhään ollut. Minä valvoin vielä."

"Minäkin valvoin. Vaan olihan se jo aamupuolta yötä."

"Miksi sitten kysyt?"

"Äiti, sinä et saa puolustaa Alvaria. Sinun täytyy olla ankarampi hänelle. Tätä elämää ei voi enää sietää."

Äiti punastui. Hänen ohuet sormensa pitelivät kahvileipää, kääntelivät sitä, niin että muruja tippui hänen huomaamattaan lattialle.

Häntä loukkasi, kun Anna rikkoi täten heidän äänettömän sopimuksensa kosketella arkoja asioita. Häntä loukkasi Annan muistutus. Mitä Anna elämästä tiesi.

Annakin katui jo äskeisiä sanojansa ja virkkoi sovittaen:

"Mistähän he saavat varojakaan? Ja isä saapi elättää perhettä", lisäsi hän katkerasti.

"Ehkä heillä on vielä Iidan myötäjäisiä."

"Myötäjäisiä? Siitäkö vaivaisesta kymmenestätuhannesta? Ne ovat menneet jo aikoja sitten. Ei rahat niillä pysy. Sillä tavalla kun Iida pukeutuukin. Etkö sinä voi sanoa Iidalle, että näin pienessä

kaupungissa on häpeämätöntä pukeutua siten?"

"Hän on tottunut. Miksi me sotkeudumme toisten asioihin", esteli äiti hiljaa.

"Siksi, että hän häpäisee meidät", sanoi Anna lujasti.

"Anna, minä pyydän, sinä pahoitat mieltäni ajattelemattomilla sanoillasi."

"Niinhän sinä itsekin sisimmässäsi ajattelet."

"Minä en ajattele. Minun ei sovi ajatella. Minun täytyy tyytyä siihen, mikä on. Enhän minä voi vaatia, että kaikki olisi mieleistäni."

"Mutta minä vaadin. Vaadin ainakin sen, ettei minun nimeäni häväistä. Katkeroitakoot elämän täällä kotona — vaan, vaan kaupungilla ei —."

Äiti viittasi kädellensä pyytäen Annaa hillitsemään itseänsä ja kohosi siitä ylös. Hän aikoi lähteä pois. Haikea tunto valtasi hänen mielensä. Hän seiso i hetken neuvotonna, kun ei löytänyt sanoja, joilla puolustaa taas Alvaria. Iidan suhteen oli hän osiksi samaa mieltä, mutta hänen poikansa Alvar oli mikä oli, minkäpä sille taisi, eihän häntä enää toiseksi saanut.

"Äiti, istuhan vielä", pyysi Anna.

Äiti istuutui jälleen. Hän ei voinut vastustaa lastansa. Hänen sydämensä lämpeni taas, kun hän katseli tervettä ja voimakasta tytärtänsä, joka kuitenkin oli oikeassa.

"Kauniit ilmat", sanoi Anna ja heittäytyi vielä sänkyynsä.

"Kauniit. Kesä on tullut."

"Taas kesä. Jopa kuluu tämä elämäkin", sanoi Anna ja nosti paljaan jalkansa äidin syliin. Äiti otti sen taas käteensä ja silitti sitä.

"Mitäpä siitä, jos kuluukin. Kuluttavahan sen on. Mikä sinulla on hätänä, oletpahan meidän ilonamme tässä."

"Olisi ikää jo, hävettää, vuosi vain ja ikää on jo kaksikymmentäviisi vuotta. Monilla ikäisilläni on jo suuria tyttäriä."

"Sitäkö sinä —"

"Sitä", sanoi Anna. "Eikö se muka olekaan asia? Minäpä, rehellisesti sanoen, en elämästä mitään tiedä."

"Odotahan."

"Montako kymmentä vuotta?"

"Itse tiedät."

Anna punastui ja äiti jatkoi:

"Vähätpähän elämästä nyt, kun on tällaiset ilmat. Eiköhän pitäisi hommautua kesäasunnolle jo?"

"Eikö oltane pitempään kaupungissa? Vai mitä äiti arvelee?"

"Miksi pitempään? No, isä kyllä."

"Ja me muutkin."

"Ahaa, ymmärrän."

"Väärinkäsität, äiti. Siitä asiasta ei vielä", sanoi hän. "Mutta Alvar, kun tuo Alvar taas —"

Hän ei sanonut enempää, ettei pahoittaisi taas äidin mieltä. Mutta raskaina tulvahtelivat ajatukset ja hän nohtui niiden valtaan.

Tiesihän äiti, mitä Anna ajatteli, eikä kysynyt enempää. Tiesihän hän, että Alvar se Annaa huolestutti. Alvar jäi kaupunkiin koko kesäksi, niinkuin viimekin kesäksi oli jäänyt. Sellainen juonti-into hänellä oli ja sellaiset asiat. Isäkään ei viihtynyt heidän kanssaan, hänkin jäi kaupunkiin syyttäen sairaskäyntejään, vaikka oli kaksi lääkäriä niin pienessä kaupungissa ja kesäasunnolta olisi sitäpaitsi voinut vastaanotoillaan käydä. Vaan tosinhan isän oli pakko hoitaa raha-asioitakin, etenkin nyt, kun kaikki

näytti niin sotkuiselta.

"Onko isä mennyt kaupungille", kysyi Anna.

"On, tapansa mukaan."

"Isä on vanhentunut näinä viime aikoina."

"En ole huomannut."

Anna tiesi, ettei se ollut totta. Äiti oli sen huomannut. Vaan äiti ei tahtonut isästä puhua. He olivat vieraita keskenänsä. Isä kulki yksin omia teitensä äänetönnä kuin vieras, joka jostakin syystä oli pakotettu asumaan yhdessä heidän kanssansa. Tekiväthän he niinkuin isä toivoi, kun isä toivonsa heille ilmaisi. Vaan isä ei sitä usein tehnyt. Viime aikoina oli hän koetellut lähestyä Annaa ja puhellut usein hänen kanssansa, ja Annasta tuntui, kuin hän sen kautta olisi ikäänkuin uuden tuttavain lisää saanut.

II

Eilisenä päivänä oli Martin tavannut kaupungilla Lennart Ahlmanin ja pyytänyt kotiinsa ja Lennart tuli.

Anna säikähti, kun hän ikkunasta näki isän ja Lennartin tulevan yhdessä. Hän sulki nopeasti kamarinsa oven ja hänen sydämensä löi pelosta. Mutta kohta hän rauhoittui, avasi levollisesti ovensa ja meni vierasta vastaan. Eihän hänen tarvinnut pelätä Lennartia, eihän hänen tarvinnut pelätä sitä, minkä välttämättä täytyi tapahtua. Hänen oli naitettava itsensä. Ja niistä nuorista miehistä, joita kaupungissa oli, oli Lennart Annan mielestä parhain ja ainoa, jota hänen sopi ajatella.

Ikävä vain, ettei äiti ollut samaa mieltä. Äidistä oli Ahlmanin kauppiassuku vastenmielinen. Vaan kenellehän äiti tahtoi säilyttää häntä sitten? Kenelle? Kaupungissa ei ollut nykyään ketään mahdollista. Ja kukapa äidin mielestä olisi ollutkaan kyllin hyvä? Hyvittihän se Annaa tavallaan, vaan teki samalla olon tukalaksi ja ratkaisun vaikeammaksi. Äiti haaveili tietysti tyhjää. Odotti sellaista, jota mistään ei tullut. Ihmeellistä, ettei ihminen niin vanhanakaan oloihin järkevästi suhtautunut. Se äiti oli nuori sydämeltään aina, sellainen haaveilija. Toista oli isä.

Isä näki tietysti mielellään, että Lennart pyysi häntä ja hän suostui. Ja isä oli oikeassa. Sillä jos Anna Lennartin otti, ei hän rasittanut enää kotiansa, hänen toimeentulonsa ja olonsa olivat taatut. Ja isän silloin myöskin. Se oli pääasia nykyään. Ja siksi toisekseen aika oli jo mennä. Eikä Annasta ollut suinkaan vastenmielistä sitä ajatella. Päinvastoin, siihen mieli viime aikoina aina palasi ja sen ajatteleminen tuotti usein salaista tyydytystä ja iloa. Hänestähän nykyään koko perheen onni riippui. Ja siksi ei hänellä itsellään ollut enää mitään ratkaistavaa siinä. Ja olivathan he Lennartin kanssa olleet jo vuosia hyviä tuttuja, vaikeivät olleet koskaan oikein puhelleet keskenään.

Siksipä nyt äkkiä tuntui oudolta. Puhe ei tahtonut sujua. Oikeastaan ei Annalla ollutkaan puolestaan mitään sanottavaa.

Tämä on kauppa kuten maalaisten, ajatteli Anna. Eipä runollisuutta, eipä rakkautta. Kauppa, ihan niinkuin hän oli päättänyt, että hänpä kaupat teki jonkun kanssa, joka sitten ei voinut väittää menettäneensä eikä tuntee pettyvänsä. Hänpä ne teki, siksi että tehtävä oli, siksi että se oli maailman meno, siksi että siten oli hyötyä hänenkin elämästään, joka muuten kului aivan hyödyttönnä.

Ja siinä sitten he saivat kuin saivatkin päätetyksi jotakin outoa, sinnepäin, että he tästälähin muka niinkuin kuuluisivat yhteen. Kuinka se lienee tapahtunut, puoliksi väkisin, puoliksi leikkien, ikäänkuin kevytmielisesti itseään työntäen. Ei itsekään siihen uskonut, ei sydämessään pysähtynyt niihin sanoihin, joita pani itsensä sanomaan. Mutta nehän olivatkin mahdottomia ihmisten välillä aina. Tuli niitä tahdikkaasti ja kylmästi käsitellä, niinkuin Anna tekikin väistyäkseen tästä tapahtumasta sopivasti pois toiseen.

Kun Lennart oli onnestansa huumaantunut ja liikutettu, ihmetytti se Annaa. Tunsiko Lennart enemmän kuin hän? Tahi mitäpä hän tunsikaan. Eipä hän muuta kuin ihmetteli, että sellainen sattumako teki kääntein hänen elämässään, sellainen vähäpätöisyys, sellaiset mitättömät sanat määräsivät kokonaan hänen elämänsä kulun. Sitä hän ei täysin tajunnut, vaikka olisi sitä itsellensä tuhannesti kerrannut. Tekikö hän väärin? Itseään kohtaan hän väärin teki, jos teki. Itsepä hän omasta elämästään vastasi. Eivätkös olleet vääriä nämä päivät, joita hän kotona toimetonna vietti, vääriä nämä vuodet, jotka hitaasti eteenpäin vierivät, vääriä koko tämä elämä, jolla ei ollut mitään tarkoitusta?

Niin että hän oli menetellyt oikein, kun asian täten ratkaisi. Tiesihän nyt edes, mihin kiinteästi pyrkiä ja mitä tahtoa. Oppia toista ymmärtämään ja häntä rakastamaan. Oppia hänestä löytämään ihminen ja oppia sen ihmisen kanssa sopiutumaan.

Sopiutua? Eikö ollut siinä kaikkien pulmien ratkaisu?

Sitä oli Anna miettinyt koko eilisen iltaa ja yötä odottaessaan Alvaria kotiin. Ja kuta myöhemmäksi aika kului, sen selvemmältä ja yksinkertaisemmalta näytti se hänestä. Hän ei pyytänyt itsellensä suuria iloja. Hän päätti palkita Lennartille sen rakkauden, jota tämä tarjosi. Ja hän toivoi, ettei Lennartin koskaan tarvitseisi katua sitä, että häntä pyysi. Hänen tähtensä ei hän saanut tuntea onnettomuutta. Hän koettaisi täyttää velvollisuutensa ja koettaisi oppia rakastamaan miestänsä, olkoon hän minkälainen tahansa.

Ja miksi hän ei oppisi? Rakastihan hän muitakin, kaikkia täällä kotona, miksi ei sitten Lennartia, miksi ei omaa miestänsä?

Sitä hän mietti.

Ja elämä näytti toiselta niiden ajatusten valossa. Täyttävää, melkeinpä riemukasta oli siinä uudessa velvoituksessa. Se tuotti tyydytyksen ja sen kautta selveni kaikki.

Hän ajatteli sitä yöllä, kunnes väsyi aamupuoleen ja nukkui mietteisiinsä. Ja nytkin vielä, loikoessaan siinä sängyssänsä tunsu hän väsymystä eilisestä. Mutta veret tulvahtelivat outojen ajatusten ja tuntojen tähden ja haihduttivat väsymystä.

Äiti katseli ikkunasta ulos ja sanoi sitten:

"Lennart oli käynyt täällä eilen."

"Kävi."

"Ja mitä päätitte?"

"Ei, ei vielä mitään, hän tulee tänään", sammalsi Anna hämmästyneenä ja äiti vaikenä.

III

Äiti seiso ikkunan luona ja katseli yhä auringonpaisteiselle kadulle, katseli tuttua näköalaa, jota hän lapsuudesta saakka oli katsellut. Kadun toisella puolen oli rivi mataloita puurakennuksia, oikealla niiden takana oli kauppaneuvos Ahlmanin korkea kivitalo ja vasemmalla näkyi kaupungin vanha kirkko.

Samat puutalot olivat seisoneet siinä niin kauan kuin hän muisti. Toisia omistajoina oli joihinkuihin ehtinyt jo muuttua, vaan useimmat olivat samoilla suvuilla kuin viisikymmentä vuotta sitten. Ahlmanien kivitaloa ei hänen lapsuudessaan siinä ollut. He olivat muuttaneet paikkakunnalle vasta parikymmentä vuotta sitten. Hänen lapsena ollessansa olivat Öhmanit kaupungin mahtavimpia. Heidän kauppansa lienee ollut yhtä vanha kuin kaupunkikin. He eivät loistaneet kivitaloilla. He asuivat vanhassa sukutalossaan torin laidalla, kirkon tuolla puolen. Eivätkä he muutenkaan ulkonaisen loistonsa tähden muista eronneet. Heidän synnyttäjänsä älynsä ja kykynsä erotti heidät muista pikkukaupunkilaisista. Niin ainakin ennen. Kuinka lienee nyt? Huhuiltiin kaikenlaista. Huhuiltiin nuoren Erikin ruvenneen juomaan ja hävittämään pesää. Huhuiltiin heidänkin asioittensa menevän siksi yhä alaspäin. Kukapa sen tiesi. Ihmiset ovat aina valmiita pahaa puhumaan.

Vaan jos se oli totta, niinkuin se kuitenkin taisi olla, niin olipa vanhalla Erik Öhmanilla raskaat vanhuuden päivät. Ehkä yhtä raskaat kuin hänellä itselläänkin, Fredrika Martinilla.

Erik Öhman oli ollut hänen leikkiverinsa, hänen parhain ystävänsä. Ja hän jumaloi vieläkin Erikiä. Olihan hän miehiä jo joitakuita eläessään nähnyt, vaan Erikkin veroista ei ainoatakaan. Erik eli yksinäisyydessään omaa kieltäytyvää elämäänsä, eikä kukaan muu kuin hän ehkä aavistanut, mitä hän itseensä kätkei.

Hän oli toivonut Erikille kaikkea hyvää. Ja kohtaisiko Erikiä nyt sellainen suru? Tiesihän hän, miltä tuntui, kun näki sukupolven rappeutuvan, kun näki poikansa menevän alas. Erik ponnisteli siellä salassa, olihan hänellä vain yksi ainoa poika.

Yksi ainoa, niinkuin hänellä itselläänkin. Siksi hän tiesi, miltä se tuntui. Toisen ei tarvinnut sitä hänelle vakuuttaa. Niin, Erik, näin heille nyt kävi.

Hän oli salaa toivonut, että nuori Erik ja Anna olisivat sopineet toisillensa. Vaan ei. Kaikki hänen toiveensa olivat rauenneet alusta alkaen. Sehän se olikin omituisinta, ettei ainoakaan hänen toiveensa toteen käynyt.

Mustat, pahviset katot näyttivät harmailta kirkkaassa auringonpaisteessa. Paisteista katua ajoi joku maalainen kärryissään torille. Sinne kulki talonemäntiä rannukkaiset, harmaat saalit hartioilla, maitokannu ja torikori kädessään. Suorina ja jäykkinä kulkivat rikkaammat, sivuilleen katsomatta. Köyhemmät ja laihemmat työmiesten vaimot mennä humppasivat kiireesti käsiään huihoen ja pää etukumarassa ja tervehtivät nöyrästi rikkaampia, jotka vain huuliaan liikuttaen arvokkaasti vastasivat.

Naapurin emäntä pysähtyi torilta tullessaan kadun toisella puolen puhutellakseen toista naapurin emäntää, joka portista oli juuri tulossa ja hääteli kahta huutavaa lasta helmoistansa. Lapset pelkäsivät naapurin emäntää ja pujahtivat portin taakse ja katselivat portin raosta, milloin vieras jättäisi äidin. Vaan siihen jäivät vaimot kielestänsä kiinni. Heidän keltaisilla kasvoillansa pysyi jäykkä ja arvokas ilme, huulet vain liikkuiivat hiukan ja käsi viittaili saalin alta. Kohta viittasivat he tohtorilaan päin ja kasvoille tuli pahansuopainen ja ilkeä ilme. He pälyivät yhä Martinin ikkunoihin ja tohtorinna kuuli, miten he mainitsivat Alvarin ja Iidan nimet.

Fredrika Martin kääntyi ikkunasta. Anna oli jo pukeutumassa. Hän sattui katsahtamaan äitiin ja hän ihmetteli, miten äiti yhtäkkiä oli käynyt niin vanhan näköiseksi.

"Voitko pahoin", kysyi hän äidiltä.

"Tällainen auringonpaiste tuntuu äkkiä voimakkaalta."

"Äidin ei pidä olla ikkunassa."

Anna ajatteli, että jokin äidille vastenmielinen henkilö oli kulkenut kadulla. Ehkä se oli Lennart? Jos niin oli, olkoon! Asialle ei enää mitään tainnut. Hän oli jo valinnut Lennartin, ottanut hänet. Ja äidin täytyi siihen tyytyä, tuntukoon kuinka vaikealta tahansa. Lennart oli jo hänen!

Hänen! Ilo täytti sydämen. Hän hymyili kuvallensa istuessaan peilin edessä. Hän katseli peilistä silmiänsä, katseli tukkaansa. Hän oli tyytyväinen itseensä. Hän oli nyt tyytyväinen olemiseensa. Hän oli melkein onnellinen.

Äiti näki hänen hymynsä. Hän tiesi, mitä se merkitsi, vaan häneen ei ilo tarttunut.

Hänestä tuntui äkkiä, kuin Anna ei olisikaan hänen lapsensa, vaan jokin vieras, nuori nainen, joka hymyili rakkaudelleen. Ja minkälaiselle rakkaudelleen? Eikö Anna ymmärtänyt, mitä hän teki? Antoiko hän ulkonaisten olosuhteiden vaikuttaa? Rahaanko hän myi itsensä? Myi häpeää tuntematta. Hänen tyttärensä, hänen ainoa tyttärensä!

Kauniin onnenpa elämä hänen lapsillensa tarjosi. Eipä ollut syytä ainakaan ylpeillä.

"Äiti", sanoi Anna, "elämä selviää tästä vielä."

"Mitenkä niin?"

"Minä selvitän sen."

"Millä, lapseni?"

"Tahdollani."

"Vaan muista, että mitä teet, teet oikein."

"Kun teen kaikki mitä voin, enkö tee oikein?"

"Täytyy vain tuntea ja tietää, mikä on oikein. Jos tunnet —"

"Tunnen. Ei ole vaikeata tuntea eikä tietää sitä — meidän asemassamme."

"Meidän tahi muiden, se ei asiaa toiseksi muuta."

"Se muuttaa."

"En ole samaa mieltä. Älä ratkaise asioita järkesi mukaan."

"Vaan sydämen. Sydän ei minulle mitään puhu."

"Mutta miksi sinä lankeat ottamaan niin raskaasti näitä pieniä ulkonaisia koettelemuksia, koeta säilyttää sydämesi iloisena ja puhtaana, niin näet, että sydänkin sinulla puhuu."

"Ei, äiti, jätetään se. Usko, etten väärin tee. Minulla on hyvä olla ja se tulee hyvästä omastatunnosta."

"Uskon."

"Ei siis siitä mitään enää."

"Ei. Ethän sinä ole enää lapsi."

"En. Olen sinun viisas tyttösi, äiti rakas, rakas —"

Hän ajatteli sanoa kiitokset kaikesta menneestä, kaikesta rakkaasta, mikä heillä oli ollut yhteistä, vaan ei löytänytkään sanoja. Hän tarttui äidin käteen ja kyneleet tulvahtivat hänen silmiinsä. Äiti itki hiljallensa. He ymmärsivät toisiansa. He rakastivat toisiansa. Ja yhtä katkeralta tuntui nyt heistä molemmista se askel, joka kenties iäksi erotti heidät toisistansa.

"Lapsi."

"Se on minun kohtaloni ja minä olen onnellinen."

Anna kohotti päätänsä ja hymyili jo. Ja äiti ei saanut selkoa, liioitteliko Anna vai oliko jokin vieras ja hänelle käsittämätön tunto saanut jo jalansijaa hänessä.

IV

"Kesä on", sanoi äiti Annalle kevyesti, että he vapautuisivat äskeisestä, "kuuluu jo lasten äänistäkin."

Lapset ryntäsivät samalla sisään.

"Mummo, äiti lähtee taas ajelemaan eikä ota meitä mukaan." Lapset kiipeilivät mummon syliin.

"Mepä lähdemme kohta kesäasunnolle."

"Ei oteta äitiä mukaan", sanoi pienempi.

"Ei äiti meistä välitäkään", sanoi suurempi.

"Välittää kyllä", sanoi mummo, "lähdetäänpä kysymään vaikka."

Mummo vei lapset etehiseen, jossa Iida valmistihen lähteäkseen ajelemaan. Hevonen odotti jo oven edessä. Iida sanoi iloisesti huomenta mummolle, korjasi peilin edessä vaaleita hiuksiansa hatun alle ja veti harson silmillensä.

"Olkaapa lapset nyt kilttejä, äiti menee ajelemaan hiukan", hän pui sormeansa lapsille varoittaakseen heitä ja sanoi mummolle herttaisesti:

"Äiti rakas, ei pitäisi rasittaa lasten tähden. Einarikin, iso poika, antaa mummon kantaa itseänsä."

"Ole huoletta, Iida."

Iida pyörähteli kevyesti ja hänen silmissänsä oli kirkas loiste.

Ja mummo tunsu helpotusta, kun hän katseli Iidaa ja näki, miten hän osasi olla iloinen. Iidan avioliitto Alvarin kanssa oli ollut alentavaa jos kenen. Mitä Alvar oli pystynyt Iidalle antamaan? Ei mitään. Ei omaa kotia edes. Oliko siis ihme, jos Iida ulkopuolelta kotia iloa etsi? Oli onni, että hän uskalsi elää huolettona ja iloita olemisestansa. Kenellä oli oikeus kieltää sitä toiselta, joka kenties tarvitsi sitä pystyssä pysyäkseen? Eihän Iidan laista oltu luotu tällaista ahdistavaa elämää varten.

"Hauskaa matkaa", toivotti hän Iidalle vilpittömästi. "Onkin kaunis ilma."

"Kaunis on. No, hyvästi, pikku tyyppätkät, ja hyvästi, äiti."

"Hyvästi."

Iida pyörähti ulos. Mummo vei lapset salin ikkunalle ja käski huiskuttamaan hyvästiksi. Iidan vaaleat kasvot näyttivät niin somilta suuren hatun alla. Hän kohotti vielä hansikoitua kättänsä hyvästiksi, ja hevonen läksi kiitämään kirkolle päin.

Päivän polttamalla kadulla kulki joku vaimo torilta kantamuksineen, pysähtyi ja jäi hevosella ajajaa katsomaan.

Kirkonkello kumahutti kymmenlyöntinsä. Kohta ajoi kadulla Öhmanin nuori Erik, katsahti ikkunoihin, läimähytti piiskalla hevostansa ja katosi kirkolle päin. Vaimo kadulla pysähtyi uudelleen, laski kantamuksensa maahan ja jäi katsomaan heidän ikkunoihinsa.

Lapset läksivät kiitämään hevosina pitkin huoneita, mutta mummo jäi istumaan väsyneenä ompelupöytänsä ääreen. Hän istui siinä ja katseli, kuinka ilma värähteli lämmöstä, kuinka auringonpaiste kiilteli naapurin koivujen tuoreilla lehdillä, kuinka ohut savukiemura kohosi heidän piipustansa ja haihtui pilvettömälle taivaalle.

Hän katseli sitä mitään ajattelematta. Hän tunsu tarvitsevansa lepoa.

Mutta äkkiä hän heräsi. Hän kuuli ruokasalista askeleita ja liikettä. Siellä oli Alvar.

Alvar oli siis vielä kotona. Luojan kiitos. Kunpa Martin ei nyt heti tulisi kaupungilta. Kunpa Alvar saisi rauhassa edes syödä, ennenkuin lähtee taas matkoilleensa. Lienevätkö laittaneet hänelle aamupalaa edes?

Siellähän se liikkui Alvar hätääntyneenä kuin takaa ajettu otus. Jospa hän koettaisi puhutella ja viihdyttää häntä. Ja pitihän hänen saada nähdä poikaansa, ennenkuin hän taas läksi.

Ruokasalissa istui Alvar syömässä. Hän nieli suuria paloja, ja kädet vapisivat. Hän kiirehti, sillä hän pelkäsi, että isä ehtisi tulla.

Kun äiti tuli ruokasaliin, painoi Alvar päätänsä alemma ja katsoi lautaselleen. Hänen silmänsä olivat punaiset ja pöhöttyneet eilisestä juonnista, ja hän häpesi äitiä. Äiti tunsu sen ja istuutui kauemmaksi hänen taaksensa ja sanoi herttaisesti:

"Kaunis sää tänään."

"Kaunis."

"Kesä siitä nyt tulee."

"Kesä näkyy tulevan."

"Pitäisi lähteä kesäasunnolle vaikkapa pistäytymään."

"Vai jo äiti sinne?"

"Jo. Et sinä haluaisi?"

"En jouda."

"Pitäisi sinun saada levätä hiukan ja virkistyä."

"Kesällä sitten, kun on lomaa."

"Jospa haluaisit jo?"

"En, äiti on huoletta."

Alvar oli vaivautunut ja arka. Että hänen näin piti valehdella. Miksi äiti tunkeutui aina kyselemään ja puhelemaan. Antaisi hänen jo olla. Siellä se nytkin istui hänen selkäänsä takana, ikäänkuin hän ei sieltäkin tuntisi hänen tuskaista katsettansa ja tarkasteluansa, eikä tietäisi, mitä hän siellä mielti, eikä tuntisi, kuinka hän oli neuvoton, kun ei löytänyt sanoja, millä puhetta taas alkaa. Siinä se äiti istui ja vaivasi häntä äänettömyydellään. Eikö hän alkanut ymmärtää, että hän oli jo mennyttä, että häntä vaivasi kaikki, että hän tahtoi saada vain rauhassa kulkea omaa tietänsä, veipä tuo minne tahansa! Olisivat antaneet hänen olla ja säästäneet hellyyttänsä. Ei hän enää toiseksi muuttanut.

Mutta äiti ei sitä uskonut. Eikä hän voinut jättää lastansa. Jos Alvar ei toiseksi muuttanutkaan, tahtoi äiti keventää hänen taakkaansa. Kun vain tietäisi miten? Sitä hän siinä tuskissansa mielti ja mielti.

Miten voisi lähestyä Alvaria? Miten voittaa hänen luottamuksensa? Ei hän löytänyt sanoja, ei edes vaatimattomia, joilla ilmaista, että äiti ymmärsi häntä ja kaikesta huolimatta rakasti häntä. Kun olisi saanut sen sanotuksi niin, ettei Alvarin olisi tarvinnut tuntea itseänsä loukatuksi, kun olisi voinut jotenkin selittää, että tekipä Alvar mitä tahansa, äiti ei häntä tuomitseisi, ei häntä jättäisi. He kaksi, he kuuluivat yhteen; minkä Alvar elämällään rikkoi, sen hänkin rikkoi.

Tuska kohosi yhä äidin sydämeen, kun hän katseli poikaansa. Elämä oli vaikeata. Se oli haavoittanut hänen lastansa ja tahtoi tuhota hänet kokonaan, eikä hän voinut auttaa.

Siinä istui hän ja kuiskasi hänelle äänetönnä sanoja, joilla lohdutteli häntä. Hänestä oli Alvar sama pieni lapsi, jota hän ennen rinnoillansa syötti. Silloin uinuivat siinä hänen sydäntänsä vasten kaikki hänen rakkaimmat unelmansa. Nyt olivat ne unelmat toteutuneet. Siitä lapsesta oli tullut mies. Mutta ei se, jota hän oli toivonut. Ei se, jota vaatimattominkaan toive olisi vastannut. Vaan se, jonka oloa kammosivat, se, joka heikkona ja kaikkien halveksimana kulki teitä, teitä, joilta äiti ei häntä koskaan takaisin löytänyt.

Niin meni hänen ainoansa, niille teillensä ehkä iäksi katosi, eikä hän voinut auttaa häntä.

Sanoiko kukaan, että oikeus elämässä tapahtui?

V

Alvar oli hoitanut viimeksi jonkinlaista kirjanpitoa Ahlmanin konttorissa. Mutta jo pari kuukautta sitten oli hänen työnsä annettu toisille. Kuitenkin kävi hän siellä päivisin, luki konttorihuoneessa sanomalehtiä, tupakoi puodissa ja jutteli maalaisten kanssa. Hän nosti palkkansa ja oleili vapaasti muiden paitsi Lennartin kanssa. Sitä hän karttoi. Lennart oli määrännyt, ettei kukaan saanut loukata häntä. Salaa hän toivoi, että Alvar saisi työtä muualta. Heillä oli hän mahdoton. Hän teki omaksi edukseen tahallisia virheitä ja sotki asioita, niin että hänestä oli suoranaista haittaa ja hänen tekemiään nappauksia oli vaikea peittää muilta. Pääsi vähemmällä, kun maksoi hänelle ja antoi hänen olla.

Alvar olisi pystynyt työhön, mutta hän ei viitsinyt sitä tehdä. Ei hän viitsinyt tehdä edes siksi nimeksikään, että olisi pettänyt kotijoukkoja, kuten ennen. Äidille hän enää puhuikin työstä. Ja jos äiti ymmärsi, että hän valehteli, ei hän siitä välittänyt. Ei hän välittänyt mistään. Ei siitäkään, kauanko tätä hänen elämäänsä tällaisenaan kesti vai joko se pysähtyi siihen. Hän oli välinpitämätön ja kyllästynyt. Hän ymmärsi, että hän oli julkea ja että hänen olemisensa loukkasi toisia. Mutta se ei liikuttanut häntä. Mikään ei herättänyt enää voimakkaita tunteita. Tavallaan hän ymmärsi ihmisten ajatukset, mutta aina jäi hän ihmettelemään sitä, kuinka ihmiset jaksoivat verevästi suhtautua elämään ja sen sellaisenaan todeksi ottaa. Hän ei sitä enää voinut. Hän katseli itseänsäkin kuin toisen, vieraan varjoa, ja toisia katseli hän kuin outoja, kaukaisia olentoja, joiden harrastukset tuntuivat väkinäisiltä ja luonnottomilta ja joiden elämästä ei tahtonut keksiä mitään mielenkiintoista. Mitä heidän työnsä heistä kertoi? Vain heidän ahtaudestansa ja äärettömästä turhuudestansa.

Vaan jopa, eikö tuntunut, että hän olisi tahtonut sanoa jotakin syyttävää? Ketä kohtaan? Eikö elämä ilmestynyt vain muodoissa, jotka sille olivat mahdollisia, ja eivätkö ihmiset olleet kuin lapsia, syyntakeettomia ja viattomia kaikki.

Ei hän viitsinyt ajatella sitä. Oli miten oli. Epämiellyttävä, inhonsekainen tylsä tunto täytti mielen ja karkoitti turhat ajatukset. Hän vajosi tunnottomuuteensa ja tiedottomasti toivoi, että jokin tapaus, vaikka jokin onnettomuus, järkyttäisi häntä ja tuottaisi vaihetta hänen iljettävän tasaiseen, tylsään tilaansa. Hänen puolestansa olisi loppukin voinut tulla. Sillä loppuhan siitä tuli ennemmin tahi myöhemmin. Oli kysymys vain hetkestä ja siitä, miten se sattui. Tuliko se ulkoapäin, vai tuliko se itsestään, tahi jospa hän joutuisi jostakin kiinni — niin, pääasia, kauanko tätä kesti, kauanko laahustaa päivästä päivään, kauanko elää niitä sietämättömän tuskallisia aamuja, joina ei tiennyt, mistä elämänkevennystä löytäisi, mistä edes ryyppyn, joka tekisi olon hiukan siedettävämmäksi. Sillä kukapa tiesi, jos vaikka tämä oli viimeinen päivä.

Sitä viimeistä päivää oli hän jo kauan elänyt ja nähnyt ihmeeksensä, että aika vain eteenpäin riensi ja yhä niitä päiviä riitti. Yhä hän eli toisten keskuudessa, nukkui, söi, joi. Yhä kulki hän samoja katuja, näki samoja ihmisiä, samoja taloja, yhä siis eli, eikä kukaan häntä syrjään sysännyt. Ei kielletty häneltä elämää. Tuo säännöllinen pikkuelämä, joka samanlaisissa muodoissa jatkui, samanlaisia perinnäismuotoja suosi, joka julmistui rikkeistä, olikin nyt pitkämielinen ja venyi liaksi suvaitsevaisuudessaan, kun ei siitä välittänyt, kun ei sitä ärsyttellyt. Se oli kuin olento, jolle oli velkaa ja

jonka vallassa oli ja joka käytti valtaansa, laski jokaisen veloittavan askeleen, siksi kunnes mitta oli täysi.

Silloin se vapautti hänet painajaisesta ja hän pudisti tylsän olon päältänsä ja kävi rauhaan.

Ja sitä rauhaa ei mikään häirinnyt. Ei ne tyhmyydet, joita hän oli tehnyt, ei ne rikokset, joiksi hänen pieniä tekojaan sanoivat. Sen rauhan hän peri niinkuin muutkin. Kannattiko surra? Toinen täällä oli toisenlainen, toinen toisenlainen. Kaikki samanarvoisia. — Kunpa äitikin sen käsittäisi.

VI

Alvarin rappeutuminen oli alkanut nuorena ja vähitellen. Hänessä tapahtui jonkinlainen ruumiillinen väsymys, jota ei juuri huomattu. Pienenä oli hän ollut herttainen kuten hyvänsävyiset lapset ja kasvavana oli hän hienotunteinen, ei sanallakaan loukannut toisia eikä koskaan kiivastellut. Mutta hän ei myöskään vastustellut eikä vastustanut mitään. Ja siinä hänen hyvydessään oli hänen heikkoutensa.

Kun hän erosi koulusta antautuakseen käytännölliselle alalle, ei hänen onnistunut löytää sopivaa tointa. Hän yritti yhtä ja toista, mutta ei pysyvästi mitään. Ja väliajoilla työttömänä oppi hän kuljeksimaan ja rypiskelemään. Hänellä ei alussa ollut mitään himoa juomiseen. Oli hauskaa istua toverien seurassa ja keventää mieltänsä. Jokapäiväisyyden paino hävisi ja aukesi kuin uusi maailma ja uusi elämä, joka tuntui ihmisarvon mukaiselta. Elämä oli ainaista juhlaa ja sunnuntaita. Sai nauttia. Mitä siitä, jos välistä liikaa sattui. Ehtipä vielä tasaantuakin.

Niin ajatteli äitikin, kun huomasi Alvarin pienet poissaolot ja salasi niitä isältä.

Vaan siinä hän pettyi. Alvar tottui siihen elämään ja tottui juomiseen. Halu iskeytyi vereen, niin ettei hän enää voinut tulla toimeen ilman. Hän huomasi itsekin vaaran, vaan lohdutti itseään sillä, että ainakin silloin voi, kun koettaa ja viimeinen pakko on. Mutta pakkoa ei tullut, ja niin se jäi. Hän tylsyi vähitellen, niin ettei tuntenut tilansa luonnottomuutta. Hänen tuntojensa herkkyyks ja ajatuksensa joustavuus katosi. Häneen ei vaikuttanut mikään ulkoapäin tuleva voima, ja sisäisiä sysäyksiä ei ollut. Niin vierivät miehistymisvuodet, ja häntä pidettiin jo menneenä.

Mutta tuli aika, joka tuotti kotijoukolle iloa. Alvar oli äidin hommasta saanut paikan Öhmanin konttorissa. Ja vanhan Öhmanin ystävyys herätti Alvarissa halun saada elää työllään niinkuin muutkin. Hän kiintyi työhönsä ja hänen elämänintonsa heräsi. Hänen ulkonainenkin olentonsa muuttui. Käynti oli vapaata ja katse kirkas ja avonainen. Hänen komea ulkomuotonsa viehätti naisia. Häntä pidettiin kaupungin kauneimpana nuorena miehenä.

Sattui niihin aikoihin, että Alvar rakastui. Iida oli tullut sattumalta käymään sukulaistensa luokse kaupunkiin, hän huomasi heti Alvarin. Ja niin se alkoi.

He olivat lapsellisia hulluudessaan. Seurasi kihlaus ja suunniteltiin naimista.

Äiti ei ollut ihastunut Iidaan, mutta hän tunsu suurta kiitollisuutta Iidaa kohtaan, kun Iida pelasti Alvarin. Nyt ei hänen tarvinnut Alvarista enää huolehtia. Alvarin elämä oli taattu.

Itse Martinkin iloitsi kihlauksesta. Hän toivoi Alvarin käsittävän asemansa. Tosin hänestä oli Alvarin naiminen hullua vielä, mutta minkä taisei. Hän koetti puhua Alvarille tuloista ja elämän käytännöllisistä puolista, vaan tällä kertaa uskalsi Alvar nauraa isälle. Heillä Iidan kanssa oli omat suunnitelmansa.

No menkööt, ajatteli isä, kunhan tasaantuvat, ainahan jotenkin toimeen tullaan. Nythän Alvarin oli pakko toimia, ja se oli onneksi. Kentiespä heistä tuli vielä tervettä sukua. Ja sehän oli pääasia. Sairaalloisissa ja heikoissahan se oli ihmiskunnan vitsaus. Niinkuin Alvarista näki. Mutta kenties se ei ollut vielä täydellistä rappeutumista, vaikka heikkous oli perinnöllistä: Fredriikan pehmeudessa ja liiallisessa herkkyydessä nähtiin jo ne oireet. Hänen liikatuenteellisuudestaan oli Alvarin tahdottomuus kotoisin. Ja kuinka Alvar ulkonaisestikin muistutti äitiään. Samat kädet, sama käynti, samat silmät. Isän terveitä hermoja ja rautaista terveyttäköön eivät lapset olleet perineet. Niinpä ei hän itsekään ollut voinut varoa heikon hedelmän syntymistä. Hänen tietoinen tahtonsa ei ollut mitään vaikuttanut siinä suhteessa. Turhaa oli siis laskea niitä mahdollisuuksia, joihin perinnöllisyys uudet polvet vei. Vielä näytti melkein kuin sokea sattuma olisi hallinnut, kuin elämä kulkisi latujansa merkillisissä nousuissa ja laskuissa, kuin kulun suunnan määräisivät tuntemattomat tekijät sukuketjuissa ja eri sukujen

yhdistelmissä.

Ja ihminen vain vastuunalaisuutta vailla eli ja huoletonna jatkui, niinkuin ei toinen sukupolvi olisi toista seurannutkaan, niinkuin tämä elämä ja tämä päivä olisi kaikista tärkein, tämä ihminen se päämäärä, jota varten koko mennyt oli. Menkööt siis lapset, niinkuin olivat menneet toiset ja mennyt hän itsekkin. Menkööt, ei hän niille mitään tainnut.

Vietettiin iloiset häät. Ja näytti, että iloa riitti hääpäivän ylikin. Iida oli kevytjalkainen ja viehättävä pikku hupakko, jonka päähänpistot ilahduttivat heitä kaikkia. Alvarista hän oli verraton. Alvar ei alussa osannut muuta kuin katsella ja ihailia häntä hämmästyneenä ja yllätettynä siitä, että hän omisti sellaisen naisen, jolla ei ollut vertoja missään. Tähän saakka oli hän nähnyt tavallisia yksitoikkoisia naisia, niinkuin äidin ja Annan, jotka olivat luodut vain vartioimaan miehiänsä ja huokailemaan heidän tähtensä, nyt näki hän sen oikean, jonka edestä kannatti elääkin.

Hänen ihmisarvonsa nousi hänen omissa silmissään ja muidenkin silmissä. Olihan hän nyt mies, joka työskenteli perheensä hyväksi.

Olipa varattu keinot, joilla ihminen kiinnitettiin elämään. Näin oman tarpeen, edun ja tottumuksen tähden olivat aikojen kuluessa kehittyneet muodot, jotka velvoittivat työskentelemään ja pyrkimään, ja se velvoitus ei tuntunut raskaalta eikä ahdistavalta. Se tuotti riemua ja sen kautta ihminen vapautui ahtaasta yksilöllisyytensä painosta, niin että puhdassydämisenä ja rohkeana antautui uuteen elämänleikkiin. Ja nyt Alvar siunasi elämää. Se oli täynnä vaikeuksia, mutta hän koetti ponnistaa. Vaikeinta oli löytää sopivaa työtä. Hän sai paikan pankissa, mutta pienet tulot eivät riittäneet heille molemmille. Hänen täytyi siis yrittää muuta ja järjestää elämä järkevälle pohjalle, etteivät he näin jääneet vanhuksien ainaisiksi vastuksiksi.

Mutta vaikkapa Alvar kuinka mietti, ei hän mitään keksinyt. Nyt huomasi hän, että isä oli ollut oikeassa. Heidän naimisensa oli ollut liian aikaista ja kevytmielistä. Iida oli tottunut elämään väljästi, ja se pieni perintö, jonka Iida sai, käytettiin aluksi, mutta siihen loppuikin heidän hyvinvointinsa.

Ensi onnen mentyä alkoi Iidaa kiusata Alvarin saamattomuus. Hän alkoi arvostella häntä. Alvar oli epäkäytännöllinen ja mahdoton. Luuliko hän, niinkuin mikä tyhmä nainen, että paljaalla rakkaudella voitiin elää? Olivatpa he olleet lapsellisia ja ymmärtämättömiä naimisiin mennessään. Mutta miten korjata sitä enää?

Sitä mukaa kuin Iida Alvaria arvosteli, sitä mukaa kylmeni hänen tunteensa häntä kohtaan. Heidän elämänsä alkoi tuntua hänestä ahtaalta ja ikävältä. Eikähän heillä ollut omaa kotia edes. He asuivat isän ja äidin turvissa ja heidän leivissänsä. Eikä Iida tottunut siihen ahtauteen eikä heidän kotinsa painostavaan tuntuun. Eikä hän virkistynyt enää Alvarin lapsellisista rakkaudenosoituksista. Se oli sitä samaa aina. Ei sitä jaksanut aina nähdä.

Mutta sille ei enää mitään tainnut, mitäpä sitä katua sitten! Ei ollut muuta keinoa kuin sopiutuminen. Ja pian Iidan keveä luonne ja joustava ajatus taltuttivat hänet tyytymään oloihin, jotka olivat hänestä aivan vieraat.

Hän otti päivän sellaisenaan kuin se tuli, nautti siitä, mistä nauttia voi, eikä ollut huomaavinaan sitä, mikä ikävää tuotti. Tavallaan oli helpotuskin, ettei Alvar ollut ihmeellisempi. Häntä eivät muut voineet ihmeisiin velvoittaa. Eikä häntä voitu myöskään syyttää. Eivät Martinit sitä tehneet, siksi kuitenkin ymmärsivät, ei sitä tehnyt Annakaan, joka oli heistä ahtain. Anna ei Iida sietänyt. Hän melkein vihasi sellaisia pikkukaupunkilaismameleja, jotka kirein silmin seurasivat jokaista keveämpää jalannousua, kammoksuivat iloista puhetta ja säikähtivät vähäistäkin naurua. He olivat vanhoja jo syntyessään. Ja nähdä sitten ikänsä tätä harmaata ja ikävää ympäristöä, jota katsellessa kalvoi ja jäyi mieltä, autioita, kuolleita hiekkakatuja, pieniä puurakennuksia, jotka ikäänkuin vanhuuden heikkoina olivat lyyhistyneet kirkkonsa ympärille, ja ihmisiä, jotka puutuneina, elämästä mitään tietämättä kulkivat läpi ikänsä samoja katuja, samoissa pihoissa, samoissa ajatuksissa kuin heidän vanhempansa ja vanhempainsa vanhemmat olivat kulkeneet.

Iida päätti, ettei hän antanut heidän säikähdyttää itseänsä. Tarvitsiko hänen hävetä sitä, että hän oli nuori ja tahtoi elää ja iloita. Jos ei sitä ymmärretty, eihän se ollut hänen syynsä.

Kului pari, kolme vuotta. Heille oli syntynyt kaksi lasta, jotka tuottivat iloa koko Martinin perheelle. Iida ainoastaan ei ymmärtänyt erityisesti iloita. Lapset olivat vaivaksi. Hän ei ollenkaan käsittänyt sitä ihastusta, jolla heitä odotettiin ja vastaanotettiin. Puhui isä suvun jatkumisesta ja elämän jatkumisesta. Niinkuin ei olisi ollut samantekevää, jatkuiko suku tahi oli jatkumatta, katosiko elämä tahi säilyikö vaikka ikuisesti. Kun itse oli elänyt, ei siitä enää mitään tiennyt. Ja itse oli pääasia itsellensä, pitemmälle ei ajatus ulottunut. Eikö liene ollut teeskentelyä tahi itsepetosta heidän elämänrakkautensa? Eivät he itsessäänkään elämää rakastaneet, he kielsivät sen. He huokailivat

olemisen raskaan taakan alla. Tarvittiinko lisää samanlaisia huokailijoita, vai tarvittiinko niitä, joiden vuoksi huokailtiin? Vai odotettiin ihmeitä uudelta sukupolvelta? Eihän ihminen vuosisadoissa, ei vuosituhansissa ollut muuksi muuttanut. Mikä hänet sitten juuri seuraavassa polvessa toiseksi muuttaisi? Eikö se ollut vain näiden elämänsä tukahtuneiden epätoivoinen unelma, saituutta, jolla he tinkivät elämältä omilleen sitä osaa, jota itse eivät olleet raskineet käyttää?

Iidaa eivät tyydyttäneet nämä haaveet, ei lapsen vuoteen ääressä tunnelmoiminen eikä turhien toiveiden tuudittelu. Mitään uskonnollista hartautta ei hän tuntenut lapsen edessä, hän näki heissä vain tulevia ihmisiä, samantapaisia kuin he itsekkin, ei pahempia eikä parempia. Ja hänestä tuntui, että liika rakkaus heitä kohtaan oli tarpeeton. Se esti heitä karaistumasta ja vähään tyytymästä. Ellei hänkin, Iida, olisi kasvanut orpona ja yksin, ei hän niinkään hyvin olisi voinut sopiutua eikä outoja oloja sietää. Elämä oli ollut häntä kohtaan kova. Hän oli kova myöskin, hän ei hämmentynyt vähästä. Jos hän ei saanut sitä, mitä toivoi, otti hän osansa siinä, mitä hän ei ollut osannut toivoa, siinä, mitä elämä kunakin päivänä tarjosi.

Kun hän ei voinut rakastaa enää Alvaria ja kun koti tuntui ahtaalta, etsi hän itsellensä huvitusta kodin ulkopuolelta. Hän seurusteli Alvarin tuttavien kanssa. Hänestä oli oikeus ja kohtuus saada hiukan levähtää ahdistavista perheasioista. Ja jos kohtalo oli kohtuuton, oli hänen otettava korvaus itse. Hän salli itsellensä nautintoja ja iloa. Ei hän syvemmin hakenut niitä, mutta koska niistä kerran oli luovuttava kuitenkin, jouti niitä nyt olla; eivätkä häntä täysin tyydyttäneet ne ihmiset, joita hän oli tavannut, mutta parempiakaan ei mistään tullut. Ja oikeastaan hän piti ihmisistä sinänsä ja löysi tien heidän sydämiinsä, silloin kun hän tahtoi.

Niin oli hän tullut eläneeksi pari pientä rakkautta Alvarin jälkeen. Ne olivat arvottomia eivätkä hänelle merkinneet mitään. Hän olisi ollut valmis luopumaan niistä heti, jos niikseen olisi sattunut. Ne syntyivät mitättömistä syistä ja sammuivat yhtä mitättömistä syistä. Hänen sielunsa oli niistä vapaa. Siksi eivät ne hänen rauhaansa rikkoneet. Hän ei tehnyt mitään kysymystä niistä. Selvästi ja kevyesti suoriutui hän niistä ja ihmeellisen helposti aukoi hänen ajatuksensa uusia aloja ja omisti ne tuskattomasti.

Niin että mitään vaikeutta ei tuottanut enää se, kun Erik Öhman rakastuneena tahtoi hänet ja sai hänet. Hän piti Erikistä, he ymmärsivät toisiansa. Iida tiesi kyllä, että leikki kerran loppui, ehkä piankin. Oli siis kysymys vain siitä, kuinka hänen tuli tahdikkaasti menetellä, että asia pysyi salassa. Hänellä ei ollut syytä loukata Martineja.

VII

Kun Iida oli alkanut olla poissa kotoa, oli hän ensin tehnyt sen siksi, että Alvar oli myös poissa. Mutta kun Alvar huomasi sen, loukkasi se häntä, ja niin alkoi hän jälleen entisen elämänsä. Hän oli poissa tiheämmin ja tiheämmin, ja kun Iida sitten koetti pidättää häntä, ei hän enää voinut. Niin meni elämä menojaan ja he joutuivat yhä etemmäs toisistansa.

Alvar oli joutunut pois paikastansa ja kuljeksi jouten. Aluksi häpeää peittääksensä oli hän päivät pitkät poissa kotoa, mutta sitten se tuli hänen tavaksensa. Hän joi enemmän kuin ennen. Kun hän selvinä hetkinään vielä huomasi, kuinka pitkälle hän oli mennyt, päätti hän lakata. Mutta hyvät päätökset ja lupaukset jäivät vain päätöksiksi ja lupauksiksi. Ja oikeastaan, mitäpä niistä. Ei ollut olemassa mitään, joka olisi häntä velvoittanut pyrkimään. Ettäkö muka pyrkiä perheenä, ettäkö muka ihmisillä oli jotakin yhteistä? Hän nauroi niille ajatuksille, jotka olivat kangastaneet hänen mielessään. Ei ollut olemassa mitään velvollisuuksia, ei mitään tarkoitusta elämällä enempää kuin se, mitä ihminen oli asettanut itselleen pettääkseen itseään, ei ollut olemassa mitään rakkautta, valhetta oli kaikki. Ei ollut eroa pahojen ja hyvien tekojen välillä, ei ollut väliä sillä, mitä tietä kulki. Ei ollut vapautta valita edes teitensä, meni niin, kuin oli luotu menemään. Näkihän hän itsestään. Jo syntymästä oli hänellä ne merkit, että hän tätä tietä kulki. Eivät auttaneet mitään tahto eikä ponnistukset. Sisimmässään oli hän siitä ollut selvillä aina. Jokaisen hyvän päivän oli hän mielessään elänyt kuin varkain, kuin lainaksi, hän oli silloin aina itsellensä vieras, ja häntä vaivasi se epävapaus ja pakko, jota hän tunsu. Ei, hänen elämänsä oli luotu jo kulumaan toisin, menemään alas niitä teitä, joita hän kulki. Kuin unessa oli hän nähnyt jo koko elämänsä. Se oli tuttua. Outoa ei siinä ollut muu kuin se, minkä hän pakotetusti eli, eli kuin ihmiset muutkin.

Eikö hän nyt jo ollut selvillä siitä? Eikö ollut aika viskata ainaiseksi ies päältänsä, olla valhettelematta ja olla pyrkimättä, kestäköön elämä sitten minkä kestää?

Mutta hän tunsu, ettei hän voinut vielä. Hän oli kiinni Iidassa ja hän kaipasi häntä, hän ei sydämessään voinut vielä luopua hänestä. Niin oudosti he olivat kohdanneet toisensa, ja näytti alussa, kuin he olisivat tarvinneet toisiansa. Ei, he eivät olisi tarvinneet. Se oli erehdystä kaikki.

Mutta häneen koski kipeästi, kun hän ei saanut pitää Iidaa. Ei hän nurissut siitä, että siinä tapahtui vääryys. Ei, kaikki tapahtui, niinkuin tapahtua pitikin, ja tiesipä hän, mitä olisi pitänyt tehdä, että hän olisi saanut Iidan takaisin, hän tiesi sen selvään, vaan eipäs voinut mitään tehdä. Kun kirous oli siinä, ettei hän tahtonutkaan, eikä voinut mitään tahtoa. Hänen tahtonsa oli kuollut. Siinä oli koko sairauden syy, että hänen tahtonsa oli kuin kuollut, se ei ollut hänen vallassansa. Hän näki, mitä olisi tehtävä, miten olisi tahdottava, mutta hän ei saanut tahtoansa enää hereille. Se oli vähitellen kuollut, se oli alunpitäen ollut heikompi kuin muilla, ja jokainen pieninkin ponnistus jo kasvavana oli tuottanut hänelle suuria vaivoja. Kun olisi jo pienestä ymmärtänyt hoitaa sitä, kuin pahaa sairautta hoidetaan. Kun olisivat sen tajunneet. Tahoi oliko tämä hänen kohtalonsa, jolle ei mitään olisi voinut. Ainakaan ei hän enää voinut. Hän kulki tajuttomana ja melkein tunnottomana kuin vieraan maahan vallassa. Kun hän koetteli ajatella toisten tavalla, tunsu hän olevansa vain sairas ja kuolemaan tuomittu, jota ei mikään enää voinut pelastaa, joka teki epätoivoissaan, loppua odottaessaan, rikoksia, joista seurasi rangaistus. Epätoivoissaan? Ei. Kylmin sydämin teki hän nykyään kaikki, mitä hän teki. Hän oli tullut väärentäneeksi nimiä rahaa saadakseen, hän oli ottanut vieraita varoja, hän oli kirjanpidossaan tehnyt suoria väärennyksiä. Ja vielä ei hän ollut joutunut kiinni! Hän oli viisaasti ja kavalasti laskenut, milloin hänen sopi, milloin ei. Olipas sielunvoimia ja tarkkanäköisyyttä hänellä, olipas tahtoa silloin. Ja kuinka etevästi hän oli järjestänyt asiat peittääkseen tekojansa? Häntä oli kyllä epäilty ja pari kertaa saatu jo ilmi hänen tekonsa, mutta kotijoukot eivät tietäneet vielä mistään.

Nämä pienet selkkaukset herättivät hänen toimintahalunsa ja tahtonsa, ja kuin kuumeessa ja oudossa hourailussa työskentelivät hänen sielunsa voimat lyhyen hetken ja sammuivat samassa, jättäen hänet tavalliseen tylsään ja tunnottomaan tilaansa. Ja kuin kaksi eri rikoksentehtävää oli hänessä, toinen vaaraton ja tahdoton, toinen rohkea ja vaarallisempi.

Hän seurasi niiden ihmeellistä vaihtelua itsessään hiukan katkerana ja alakuloisin mielin. Oliko hänellä siis oikeutta pitää ihmistä, naista itseänsä varten? Vaikka hän olisi rakastanutkin Iidaa, ei hänellä enää olisi ollut oikeutta ajatella häntä. Mutta hän ei rakastanut häntä. Hän piti hänestä, hän kaipasi häntä. Iidan huoleton ja iloinen olento häikäisi häntä vieläkin. Iidassa oli nuoruutta ja elämää, sitä väljyyttä, joka antoi vapauden toiselle ja säilytti oman vapautensa. Hän otti tinkimättä ja antoi surkuilematta. Hän ei ahdistanut toista, hän antoi toisen olla ja mennä. Hänen kevytmielisyydessään oli enemmän viisautta kuin kaikkien toisten vaanivissa ja näivertelevissä ajatuksissa. Hänen luonaan oli hyvä lämmitellä. Siellä oli Iida nyt Erik Öhmanin luona. Hän huvittelihen. Se oli hänen asiansa. Hänellä ei ollut oikeutta sotkeutua siihen. Mutta jotenkin, kuinka lienee, vaivasi se häntä.

VIII

Kun Alvar läksi syötyään kotoa, ei hän tiennyt, minne olisi painunut. Tänäpä oli hänen saatava rahoja vaikka mistä. Kun olisi voinut tavata Iidaa ja saada neuvotella. Mutta hän ei uskaltanut jäädä kotiin odottamaan, kun pelkäsi tapaavansa isän.

Hän kulkea laahusti tulliportille ja ulos kaupungista. Pensaikkoon, maantien viereen hän istuutui. Siitä näki hän ohikulkijat, eivätkä ne häntä huomanneet. Siitä näki hän, milloin Iida ajoi kotiin, kun sanoivat hänen ajelemaan lähteneen, tietysti oli mennyt Erikin kanssa.

Hän ei ollut saanut maistaa mitään virkistäväää ja hän istui väsyneenä siinä. Suuta kuivasi. Ajatus seisoi. Hän tunsu jotakin epämääräistä katkeruutta tahi inhoa koko oloa kohtaan.

Päiväkin oli niin kirkas. Vihreät, kirkkaat värit leikkasivat ihan hänen silmiään Nekin, vihamielisinä ikäänkuin työnsivät häntä luotansa.

Niin työnsivät nykyään kaikki, mutta ei ollut paikkaa, mihin mennä.

No, miksi ei? Olipa tuolla hautausmaa ihan vastapäätä sattui. Sielläpä oli toki paikka. Ei hän kaivannut sinne, mitäpä tyhjästä. Johtui vain mieleen, että oli paikka, josta ei pois sysitty. Mutta ehtipä tuota olla sielläkin. Kauemmin siellä joutui olemaan kuin täällä. Ehkäpä kyllästymään asti, jos häntä kyllästymään asti oli täälläkin.

Niinpä tuo aika seisoj hänen kohdallaan. Kulki niin hitaasti kuin olisi siihen paikkaan ihan uupunut. Uupukoon, pysähtyköön. Hän istuu tässä maankamaralla tyhjänä ja paljaana, yhtä uupuneena, ja riisuu pois päältänsä kaiken maallisen ikeen, kaiken ajatuksen, tahdon ja tunnon. Hän ikäänkuin haihtuu pois olemasta, vapauttaa itsensä hetkeksi. Miten turhaa ajallisen ajan tuska ja elämän kahlehdittu olo! Mikä vapautus ajattomuudessa ja olemattomuudessa.

IX

Kun Alvar oli hetken olematon, heräsi hän ja huomasi nukahtaneensa nurmikolle. Virkistyneenä nousi hän ylös ja kulki kotiinsa. Hän hiipi sisään, tapasi Annan ja kysyi häneltä hätäisesti:

"Onko Iida tullut jo kotiin?"

"En tiedä. Alvar, minulla on sinulle asiaa."

"Asiaa? Mitä sinä minusta."

Anna jatkoi hiljaa ja lujasti:

"Sinun täytyy jo jättää nuo tapasi."

"Älä viitsi, aina sinä sitä samaa."

"En, nyt sanon kuin viimeistä kertaa. Etkö sinä todellakaan käsität?"

"Tietysti käsität, miksi en käsittäisi."

"Älä silloin mene pois, kuuntele."

"Onko sinulla muutakin?"

"On. Saman sanon vieläkin. Jollet lopeta, voi tapahtua vaikka mitä."

"Ha-ha-haa."

"Sinä naurat toisen tuskalle. Näetkö, että olet mielipuoli, rikollinen?"

"Jätä", sanoi Alvar vakavasti. "Anna minun olla, kärsin itsekin."

"Rakas veli, etkö sinä sitten voi?"

"En."

"Usko vain."

"Anna olla. Tapahtukoon mitä tahansa, älä välitä minusta, olen — no, sinähän sen jo sanoit."

Alvar katsoi Annaa silmiin ja Anna näki hänessä veljensä, jota hän ei voinut olla rakastamatta. Hän ymmärsi häntä ja rakasti häntä rikoksineen ja valheineenkin. Ja kuitenkin olisi hänestä ollut onni, jos äkkinäinen tauti, jos salama olisi hänet tappanut ja tuhonnut tuohon hänen eteensä. Kun vain kunnialla olisi elämästä suoriutunut ja säästynyt suuremmilta häväistyksiltä.

Rattaat ajoivat pihalle.

"Iida tuli nyt. Käskenkö hänet tänne", kysyi Anna.

"Käske."

Päästäkseen Alvaria näkemästä ja häntä turhaan kiusaamasta keksi Anna kysyä sitä. Hän odotti Iidaa ja pyysi häntä Alvarin luo.

Iida meni.

"Onko hätä suurikin", kysyi Iida.

"Istuhan ensin. Puhutaan hiljaa, etteivät muut kuule."

"Sulje siis ovet. Onpa tämä juhlallista."

"Kun me nykyään puhelemme keskenämme, tapahtuu se vain siksi, että on juhlallista sanottavaa, etkös ole sitä huomannut?"

"Niin, kun et ole kotona enää koskaan. Pyytäisin sinua muuten —"

"Älä vaivaannu suotta. Annakin tässä jo pyysi."

"Tietysti. Olen pahoillani —"

"Ei tarvitse. Alanko esipuheetta?"

"Arvaankin asiasi. Tarvitset rahaa."

"Tarvitset rahaa. Olet onnistunut saamaan hyväksi tuttavaksesi rahamiehen pojan."

"Mustasukkaisuuttako?"

"Ei, en tunne sitä, eikä minulla ole oikeutta siihen."

"Sitä minäkin."

"Olet vapaa tekemään mitä tahdot."

"Se ei ole imartelevaa suinkaan. Mieluummin näkisin, ettei minulla olisi oikeutta."

"Mutta kun nyt on oikeus. En toki ole kohtuuton. Sinulla on oikeus tehdä mitä tahdot. Olenko sanallakaan moittinut sinua, pidän sinusta toki siksi ja ymmärrän sinua."

"Kiitos, kiitos. No, ja nyt tarvitset sinä taas rahaa?"

"Ja luotan siihen, että sinä autat minua, pyydät Erikiä auttamaan minua."

"Oletko hullu?"

"Muuta keinoa ei enää ole. Eihän se ole sinusta hauskaa, mutta tällä kertaa se on tärkeätä."

"Minkälaisia asioita sinulla sitten on?"

"Ei ole suuria, on vain viisisataa, Erik voi antaa sen helposti."

"Mutta minä en voi pyytää, sanon viimeisen sanan, minä en voi."

"Katsos, eihän sillä väliä olisi muuten, mutta siinä on isän nimi."

"Hyvä Alvar. Oletko sinä sen —?"

"Itse kirjoittanut, väärentänyt! Olen. Minulla oli eräs kunniavelka."

"Kunnia?"

"Sano sitten häpeä."

"Mutta, Alvar, tämähän on kauheaa. Mitä tästä enää tuleekaan!"

"Ei mitään. Se maksetaan kauniisti, ollaan kohteliaita isälle. Ei se ole vaarallista, ei siinä kukaan kärsi."

"Mutta sehän on rikos."

"Sinä puhut leikkisästi. No, ehkä se on, ehkä ei. Saat pettää minua, saat loukata minua, saat nujertaa minut, minusta se ei ole mitään ja nyt sinä turhanpäiväisesti kauhistelet. Pieni paperi, joka ei ansaitse sen suurempaa huomiota."

"Sanoisin sinulle erään asian, mutta sinä käsität minua väärin."

"Sano. Tahni jätä. Tiedän sen asiasi. Kaikki te sitä samaa. Arvelit, ettenkö ole ajatellut itsemurhaa tai niin pois päin. Sinä punastut. No, sehän on teidän kaikkien ajatus ja pelko tahi toivo. Ja se on luonnollinen ajatus. Tuottaisi teille helpotusta. Mutta ikävä sanoa, en ole sitä ajatellut."

"Olet kamala."

"En sanaakaan sano, jos lupaat. Tällä kertaa vain."

"Mutta Erik ei saa rahoja isältään."

"Hän saa jotenkuten, jos sinä tahdot."

"Olkoon siis. Mutta vain tämän kerran. Ja sitten lupaathan lähteä kesäksi maalle?"

"En lupaa, en tule siellä toimeen."

"Tänä kesänä on tässä talossa häätkin, jos oikein ennustan."

"Kenen muka?"

"Annan ja Lennartin."

"En usko vielä. Miksi Anna ottaisi Lennartin?"

"Ja sitä sinä kysyt? Näethän, kuinka yksi voi määrätä useiden elämänsä kulun."

"Eipähän se olisi onnettomuudeksi."

"Ei. Rahoja tarvitaan tässä talossa. Mies on vain yksinkertainen."

"Ei muuta kuin kokematon vielä."

"En voi antaa hänelle anteeksi hänen loukkaavia sanojaan. Hän oli sanonut Erikille kerran minua kevytmieliseksi ja varoittanut minusta. Tekisi mieleni kostaa jotenkuten."

"Jätä se. Tiedän, miten se päättyisi. Varoitan, älä ole huvitettu hänestä."

"No, minä lähdän siis, mutta, kuten sanottu, onhan se viimeinen kerta?"

"En voi mitään luvata, rakas Iida. Muuten, olen sinulle kiitollinen."

"Tästä?"

"Kaikesta."

Iida naurahti ja pyörähti ulos ja Alvar jäi paikoilleen seisomaan. Hän kuunteli Iidan keveiden askelten poistumista ja kuuli isän raskaiden askelten kohoavan portaita.

Eikö pitänyt isän tulla jo kotiin? Päästä vain jotenkuten tapaamasta häntä.

X

Kumarassa ja väsyneenä palasi Martin kotiin. Hän näytti vanhalta ja harmaapäiseltä ukolta, jolla ei ole täällä enää pitkiä oltavia. Mutta hänen terveytensä oli silti luja ja mielensä masentumaton ja kova. Hänen pienissä silmissänsä oli vielä eloa ja tulta, kun hän kiivastui.

"Oletko kuullut ikävää jotakin?" kysyi Fredriikka mieheltänsä ja seurasi Martinia hänen huoneeseensa.

"Se Alvar, lurjus, onko se kotona?"

"Miten sinä noin. Kotonahan se on Alvar, jos ei olisi ehtinyt työhönsä jo mennä."

"Mihin työhönsä?"

"Sinähän nyt. Ahlmaniin tietysti."

"Toista kuukauteen ei hau ole siellä enää ollut, kuuletko. Ei muuta kuin huviksensa ja meitä pettääkseen käynyt. Ymmärrätkö sinä?"

"Ymmärrän, ymmärrän, älä huuda."

"Hän on valehdellut taas."

"Säästä sanojasi. Hän tietysti ei ole uskaltanut siitä puhua, ettei pahoittaisi meitä."

"Sitä hän taitaa ajatella. Hän ei osaa muuta kuin pahoittaa, kuin valehdella, olla häpeänä ja pahennuksena."

"Martin, älä kiivastu taas. Hän on erehtynyt."

"Hän ei ole koskaan muuta tehnytään. Ja sinä uskot aina hänen juttujansa. Aina sinä annat pettää itseäsi. Jos sinä kerrankin koettaisit nähdä, miten asiat oikein ovat, etkä sotkisi niitä hyvyydelläsi."

"Koetanhan minä. Enhän minä liikaa luulottele, kärsinhän minä."

"Kärsit, kärsit. Se ei tuota mitään tulosta, täytyy toimia."

Isä käveli vielä kiivaana edestakaisin, mutta hänen äänensä oli jo lauhkeampi.

"Toimitaan, Martin, toimitaan vain. Tehdään niinkuin sinä tahdot. Määrää sinä vain, ja niin tehdään."

"Tässä me seisomme vanhoina ja harmaapäisinä, emmekä vielä tiedä, mitä olisi tehtävä. Oli vain yksi poika ja siitäkään ei saatu miestä."

Äiti vaikenä pelotissaan.

"Tapasin vanhan Ahlmanin juuri ja hän sanoi, ettei Alvar ole toista kuukauteen ollut siellä. Ja sitten mainitsi hän jostakin paperista, jossa piti olla minun nimeni."

"Siinä täytyy olla erehdys."

"Vaan kun ei ole."

"Hyvä Jumala."

"Ja minä olen päättänyt, että minä en sitä maksa."

"Sinun täytyy."

"En. Asia menköön menojaan. Kerranhan siitä kuitenkin tällainen loppu tulee."

"Minä rukoulen ja sinun täytyy taipua. Enkö ole tehnyt tässä kaikki, mitä ihminen tehdä voi, enkö ole jo kärsinyt kylliksi? Näethän sinä, kuinka olen nöyryytetty, kuin maahan lyöty, kuinka minulta on viety kaikki, kaikki. Siitä saakka kun sinut otin, on elämä ollut minulle pelkkää kieltäymistä. Olenko valittanut, olenko sanaakaan sanonut, olenko itselleni mitään pyytänyt? Nyt pyydän minä, ja jos sinulla on sydäntä vähääkään, niin sinä järjestät tämän asian minun tähteni."

Isä vaikenä ja sanoi hetken kuluttua myöntyen:

"Se on vaikeata."

"Saadaanhan jotenkin rahat, onko paljosta kysymys?"

"Ei ole rahoista kysymys nyt, niistähän on kysymys aina, niistähän saa järjestellä aina, vaan on petoksesta, väärennyksestä kysymys. Sellaiset asiat järjestää laki. Niiden peittelemistä ei oikeudentunto salli."

"Minun sallii", sanoi äiti hiljaa ja jatkoi peljäten että isä peruutuisi: "Hän on minun lapseni ja minun velvollisuuteni on suojella häntä, muuta minä en tunne. Minä rakastan häntä kipein sydämin ja olen oppinut kaikkea heikkoa ja erehtyvää hänen kauttansa ymmärtämään ja rakastamaan."

"Mutta meillä on velvollisuuksia muitakin kohtaan kuin itseämme ja omaa rakkauttamme kohtaan."

"Ketä kohtaan?"

"Yhteiskuntaa kohtaan ja niitä terveitä ja voimakkaita kohtaan, jotka tulevaisuutta takaavat. Liika hellyys ja rakkaus kasvattaa heikoissa rikollisuutta."

"Mitä olisi pitänyt tehdä?"

"Olisi pitänyt antaa Alvarin mennä pois kotoa ajoissa, kävi miten kävi."

"Maailmalle kuljeksimaan."

"Hän olisi saanut siellä koetella voimiaan, joko kestää tahi kaatua."

"Hän olisi kaatunut."

"Mitä siitä. Hän kaatuu nytkin..."

"Jäähän häneltä lapset."

"Oletko varma, ettet kerran sanoisi, että olisi ollut parempi, jos heitä ei olisi ollut?"

"Oletkos sinä varma siitä, että kerran toivoisit heidät olemattomiksi?"

"En suinkaan. Mutta mitään emme tiedä."

"Älkäämme siis langettako tuomioitamme. Ethän sinäkään ole voinut vastata jälkeläisistäsi etkä mitään taata, niin eivät muutkaan voi. Kuka on siis syyllinen?"

"Rikollisia seuraa tavallisesti kuitenkin rikolliset ja heikkoja heikot."

"Syyllinenkö olen siis minä?"

"Et, ehkäpä me kaikki."

"Siinä sanot oikein."

Isä huokasi kuin taakan alla ja äiti kohosi ylös. Hän jäi ajatuksissaan seisomaan vielä paikoillensa. Tietysti oli isä oikeassa. Mutta yhtä oikeassa tunsikin olevansa.

Miksi hänen siis tarvitsi pelätä tuota miestä, joka oli hallinnut häntä yli kolmekymmentä vuotta? Olihan se vieras mies nyt, niinkuin ennenkin. Vieras, jonka käsiin sattumus oli hänet viskannut ja tehnyt hänet hänen lastensa äidiksi. Miehenkö olivat lapset? Ei. Ne olivat nyt hänen. Koko ajan oli hän käynyt salaista sotaa heistä. Ja nyt sai hän pitää heidät. Annankin kohta, kun hän oli tehnyt haaksirikkonsa ensin.

Eikö ollut kuin paha unta koko tämä elämä? Tässä he olivat harmaapäisinä vanhuksina Martinin kanssa ja puhelivat pojastansa kuin kaksi vierasta. Näin olivat he taivaltaneet elämänsä melkein loppuun, pääsemättä lähemmäksi toisiaan. Ja kun se heidän osaltansa loppui, mitä jäi jäljelle?

Oli tuskaista ajatella sitä. Heidän elämänsä tuntui nyt heidän lastensa elämän rinnalla valoisalta. Ei tiennyt, mitkä onnettomuudet heitä vaanivat vielä. Onni ei ollut seurannut heitä missään.

Siitä se alkoi, kun hän Martiniin tutustui ja kevyesti elämällään leikkimään rupesi. Siitä se alkoi.

Erik Öhman oli silloin ulkomailla. Huhuiltiin hänen olevan kihloissa siellä. Ja hän sen uskoi.

Silloin katosivat hänen kauniit lapsuutensa päivät. Hän oli elänyt Erikiä varten ja odottanut vain häntä. Mutta itselleenkin hän tahtonut tunnustaa, että isku oli sattunut häneen. Ja kun Martin kosi häntä niihin aikoihin, lupautui hän. Erik palasi ulkomailta, mutta oli jo liian myöhäistä, hän oli jo Martinin. Oliko Erikillä ollut ketään, sitä ei Fredriikka saanut tietää. Vasta muutamien vuosien kuluttua hän nai erään kaupungin tyttäristä.

Niin oli Martin saanut sen, jota halusi, mutta ei hän. Hän kunnioitti miestänsä ja koetti unohtaa oman itsensä hänen rinnallansa. Ja kun lapsia tuli, eli hän heidän elämäänsä ja iloitsi heidän ilojansa, ja hiljallensa, hänen huomaamattaan, kuoli entinen kaipaus hänen rinnastansa.

Niin, ei hän ollut enempää elänytään, sarjan harmaita päiviä vain. Eikä hän ollut itse pyytäneenkään olla mitään. Olihan hän vain rengas, joka kohdaltaan satoi toisen sukupolven toiseen sukupolveen. Rengas, jonka kautta menneiden tuskat periytyivät uusille ja tuleville. Uusille, joiden elämästä enemmän odotti ja joita enemmän kuin aikalaisiaan rakasti. Eivätkö siitä kertoneet ne epämääräiset kaipaukset ja unelmat, jotka jokaisen puristetusta sydäimestä kumpusivat? Eivätkö ne sisältäneet aavistusta siitä täydellisyydestä, jota kohti kuljettiin, josta aikojen ja ikiaikojen kuluessa polvi polvelta unelmoitiin?

Kun äiti tuli pois isän luota, katosi hänestä se varmuus, jota hän oli jo tuntenut. Häntä huimasi ajatus ja pelotti taas kaikki. Taas tunsu hän itsensä turvattomaksi ja orvoksi. Ei ajatus edes ollut omaa.

Kuka tiesi, kuka oli oikeassa. Hän olisi tarvinnut tukea ja turvaa. Sitä hän ei saanut mieheltänsä eikä lapsiltansa. Ja hänen oma ajatuksensa vaappui sinne tänne eikä jaksanut kasvaa eikä kypsyä voimakkaaksi eikä itsenäiseksi. Hän olisi kaivannut sellaista, jota hän olisi ymmärtänyt ja jonka ajatuksiin hän olisi saanut luottaa ja jonka tuntoihin hän olisi saanut turvata.

Ja heikon tavalla toivoi hän vain, että tämäkin päivä olisi ohi.

"Käy isän luona", kehoitti hän Alvaria, "pistäydy siellä."

"Mitä hän minusta?"

"Hänellä on asiaa. Älä vastusta häntä, kuuntele vain ja pysy ääneti, hän on hyvin vaivaantunut, hän siitä paperista."

"Joko sekin on tietona? Iida tuli äsken, hän on jo järjestänyt sen."

"Maksanut? No Luojan kiitos. Mene sanomaan se isälle."

"Ei ole tarpeellista."

"Mene, lapsi, mene nyt minun tähteni. Lupaa hänelle, että se on viimeinen kerta."

"Äiti tyhjää. Minä tarvitsin rahaa, oli kunniavelka, ja äiti arvaa, etten työttä rahaa saa. Minä lainasin isän nimeä, taisi olla suurikin rikos? Olen maksanut sen, eikä kukaan joudu kärsimään siitä. Minkä minä taidan tällaiselle sattumalle?"

"Voi, Alvar."

"Kun minä koetan tehdä kaikki, mitä voin, mitä vielä tahdotaan?"

"Koetatkohan sinä?"

"Koetan. Syy ei ole minussa, vaan siinä, etten jaksa enempää. Mitäpä se puhuen paranee?"

"Lupaathan nyt pistäytyä isän luona, niin selvittään taas ja minulla on hyvä olla."

"Kyllä äiti."

Alvar huokasi helpotuksesta, kun pääsi toiseen huoneeseen. Häntä vaivasi itseään se varma ja valheellisen röyhkeä äänensävy, jolla hän puhutteli koko ajan äitiä. Hän tiesi sen vaikuttavan rauhoittavasti äitiin. Äiti tuli vakuutetuksi, että Alvar oli oikeudestaan varma, ja äidille teki hyvää saada nähdä hänen kiivastuvan, jos häntä muka aiheettomasti syytetään. Ja Alvarille itselleen teki hyvää, kun hän näki äidin rauhoittuvan ja uskovan häneen. Hän tunsu kuitenkin itsensä turvattomaksi ja hänen sydämensä kävi heikoksi, kun hän näki äidin pelokkaan ja aran katseen. Häntä melkein sääli äiti. Olisi tehnyt mieli ottaa hänet käsivarsillensa ja itkeä hänen kanssansa. Itkeä pois kaikki paha kuin lapsena ennen, sellainen äiti kun hänellä oli.

XII

Oli Martinin vastaanottotunti, vaan ketään ei kuulunut tulevaksi. Nuorempi lääkäri vei joukot. Martinin luona kävi vain joku maalainen ja joku tuttu, joka ei viitsinyt toisen luo mennä. Sanoivat häntä jo vanhaksi ja vanhanaikuiseksi.

Sanokoot. Siinä hän kuitenkin oli vanhanaikuinen, ettei hän viitsinyt imarrella ihmisiä eikä ostaa heidän suosiotansa. Hänellä ei ollut ystäviä eikä läheisiä tuttavuuksia. Tänne saakka oli hänen onnistunut suoriutua elämästä yksin. Nyt näytti, että hänen täytyi lähestyä toisia apua saadakseen. Hän oli maksanut useita Alvarin velkoja ja velkaantunut itse. Velat eivät olleet suuria, mutta hänen tulonsakaan eivät riittäneet perheelle.

Oli välttämätöntä naittaa Anna. Ei hän tahtonut sanallakaan pakottaa eikä edes ilmaista, että se oli hänen tahtonsa. Ymmärsihän Anna sen sanomattakin. Ja häntä ilahdutti, kun hän näki, etteivät nuoret olleet vastahakoisia keskenänsä.

Siis selvittiin siitä puolesta kuitenkin ja tavallaan omin voimin vielä. Mutta oli seikkoja, jotka eivät koskaan ilman onnettomuuksia selvinneet.

Alvarista he eivät päässeet.

Martin istui tuoliinsa painautuneena, hartiat kumarassa ja pää käden varassa, istui raskaissa ajatuksissansa, jotka painostivat häntä kuin sairaus. Nyt kun voimat vähenivät ja mieli olisi tarvinnut jonkun lepo hetken, kävi elämä yhä kireämmälle. Hän teki yhä tiliä itseksensä, missä määrin hän oli syypää Alvarin kohtaloon. Hän oli laiminlyönyt hänen kasvatustaan ja jättänyt sen äidille, mutta laiminlyötiin hän niin monen muunkin kasvatusta, eikä se mitään merkinnyt. Ja olihan hän sitten koettanut hyvällä, oli koettanut pahalla, mikään ei ollut auttanut. Oliko Alvar syntymästään ollut rikollisuuteen taipuva, vaikkei aikaisemmin ollut tilaisuutta tekoihin? Jos niin oli, olisi häntä pitänyt sairaan tavoin hoitaa, erottaa terveistä, ettei tautiaan levittäisi ja sillä terveitä turmeleisi.

Hänen ajatuksensa keskeytyivät, kun ovelta kuului koputusta.

"Astu sisään."

Alvar tuli epävarmana.

"Asia on jo maksettu, pistäydyn sitä vain sanomaan."

"Vaan ymmärrätkö sinä, mitä olet tehnyt?"

"Sanon, asia on jo hoidettu."

"Ei ole kysymys siitä, on kysymys siitä, ymmärrätkö edes, mitä olet tehnyt", isä kiivastui.

"Ymmärrän. Lainasin vähäisen summan rahaa ja maksoin sen."

"Ja sinä keuhut ja kerskut siinä silmiäni edessä. Lainasit muka. Kavalsit, väärensit." Ja isä kiihtyi yhä enemmän, kun hän näki Alvarin röyhkeän välinpitämättömyyden, hän ei voinut enää hillitä itseänsä, hän melkein huusi:

"Tiedätkö, missä sinun paikkasi olisi? Siellä, missä muidenkin vaarallisten."

Alvar naurahti ja näpähytti sikaristansa tuhkan lattialle.

"Sinä naurat."

"Pitäisikö itkeä?"

"Hävetä pitäisi."

"Häpeissäni minä nauran, kun isä on liian nuorekas ikäisekseen."

"Sinuna tietäisin minä, mitä tekisin."

"Ei minun rahani jouda luotien oston. Mutta kiitos isällisestä neuvosta. Joko saan mennä?"

"Mene, mene, mene vaikka ikuisiksi ajoiksi."

Alvar poistui nopeasti ja isä oli rynnätä hänen jälkeensä. Hän ei voinut hillitä itseänsä. Miksi piti hänen antaa tämän jatkua vielä. Miksi ei loppu saanut jo tulla?

Tuntui kuin yhtäkkiä vuosien paino olisi hävinnyt, ruumis keventynyt. Veri kuohui vanhoissa suonissa ja viha leimusi hänen mielessänsä. Hän tunsi voimansa käyttämättömiksi. Hän olisi tahtonut käsin ruhjoa ja hävittää sitä elämää, jonka olemiseen oli itse syypää. Saada leikata se pois kuin paha kasvannainen, koska se tervettä elämää rasitti, saada leikata se omin käsin, ilman sääliä ja tuskaa. Saada tehdä oikeutta osaltansa, panna rajat jo tälle häpeälle ja ainaiselle epätoivolle.

Oikeutta, sitä hänen sielunsa janosi hinnalla millä tahansa.

XIII

Tänään päivällä piti Lennartin tulla. Anna odotti häntä, ei kiihkeästi, ei kaivaten, vaan varmana,

päättävänä ja rauhallisena. Ei saanut tulla kysymykseen mikään sisäinen ratkaisu enää, se puoli oli valmista, kaikki oli vain ulkonaista asettelua.

Ja estääkseen mielensä painumasta mihinkään mietiskelyyn kuljeksi hän huoneesta huoneeseen järjestellen niitä. Hän antoi kyökissä määräyksensä ja valvoi, että kaikki tapahtui hyvin.

Nyt siis tapahtui se, jota hän oli ikänsä haaveksinut, päästä pois kotoa ja saada tehdä jotakin hyödyllistä. Nyt sai hän alkaa elää omaa elämäänsä ja muodostaa sen mielensä mukaiseksi. Vihdoinkin siis.

Hän otti näin rauhallisesti, taitavasti elämän, hän muodosti sen niin kauniiksi ja tyydyttäväksi kuin voi.

Näin kirkas oli päivä, jona hän kihlautui, ja näin rauhalliseksi selvennyt mieli.

Hän voi hyvällä omallatunnolla mennä Lennartia vastaan ja ojentaa hänelle kätensä. Hän voi katsoa suoraan Lennartin silmiin ja Lennart sai nähdä hänen sielunsa pohjaan saakka, ja varmaan ei hänen pitänyt löytää hänestä mitään, jota hän ei hyväksynyt ja ymmärtänyt.

Siis selvisi elämä vihdoinkin. Kuinka hän oli onnellinen ja tyytyväinen. Tähän asti oli hän ottanut liian pienesti elämän, häneltä oli puuttunut mielenmalttia ja ymmärrystä. Tuntui kuin hän nyt yhtäkkiä olisi nähnyt laajemmalta ja tähän saakka eletty näyttä pienemmältä ja kaukaiselta.

Kun Lennart tuli, meni hän ensin isän luo.

Miltähän nyt isästä tuntuu, arveli Anna, hänen mielensä ilostuu varmaan, kun asia näin nopeaan käy. Sattui tämä hyvään aikaan. Onni aivan, että kerrankin voi isälle iloa tuottaa. Nyt antoi isä siellä hänet pois. Olipa isälläkin vielä mitä antaa. Tästä lähtien katsoi hän, ettei isältä saanut mitään puuttua. Hän järjesti asiat. Niin, että hän siihen vihdoinkin pystyi, että oli rikas se, jolle hän meni.

Äiti odotti jo salissa. Hän oli valellut silmiänsä vedellä, mutta silmäluomet olivat vielä punaiset.

"Minun tähteniköhän ne ovat punaiset", arveli Anna.

"Liekö Alvar mennyt jo ulos", kysyi äiti.

"Kotona on vielä."

"Oletko pyytänyt, että hän pysyisi nyt kotona?"

"Miksi, ei hän välitä sellaisesta."

"Anna, pyydä nyt, salli minulle se ilo, ja onhan se hauska Lennartinkin tähden, olkaamme kerta perheenä koolla nyt, kun on tällainen perhejuhla."

Anna pyörähti pois ja kun hän tuli takaisin saliin, olivat isä ja Lennart tulleet jo sinne. Äiti toivotti Lennartin sydämellisesti tervetulleeksi ja isä hymyili Annalle ja hymyili sitten Lennartille.

Ja se hymy teki Annalle niin hyvää, että kyneleet pyrkivät silmiin. Pelkäämättä ojensi hän molemmat kätensä Lennartille ja Lennart otti hänet luoksensa kuin omansa.

Onnellisena irtautui Anna hänen sylistänsä ja äiti itki ja syleili häntä.

Pian pyyhittiin kyneleet ja onnellisina ja iloisina juteltiin nuorten tulevaisuudesta.

"Ja milloin tahdotaan häitä", kysyi isä.

"Rakas Anna — milloin", kysyi Lennart.

"Eihän häillä ole kiirettä, annetaan nuorten mieltä vielä", arveli äiti.

"Miksi mietittäisiin", sanoi Anna. "Vai vieläkö epäilet, tahdotko mieltä?"

"En, en."

"Siis pian, eikö niin, isä, eikö niin, äiti?"

"Tietysti niin, niinkuin te tahdotte", sanoi äiti.

He siirtyivät toiseen huoneeseen, jossa kahvipöydän luona seisoivat jo Iida ja Alvar. Iida onnitteli heitä ja Alvar puristi väkinäisesti heidän kättänsä.

"Tämähän oli odottamatonta", sanoi Iida.

"Nyt, Iida", sanoi isä leikkisästi, "pitää sinun uhrata aikaasi Annalle."

"Aikani on kokonaan hänen käytettävissään, isä."

"Kiitos", sanoi Anna. "En tee juuri varustuksia, eikö niin, Lennart?"

"Niin, tietysti niin."

Äidin kasvoille oli levinnyt lempeä ja onnellinen hohde, kun hän kerrankin sai istua koko joukkonsa kanssa pöydän ympärillä. Siinä istuivat vastakkain Alvar ja isä, ja he olivat, niinkuin ei olisi mitään tapahtunut. Häntä rauhoitti se ja hän tunsu suurta kiitollisuutta isää kohtaan, Annaa kohtaan ja kaikkia kohtaan. Hän katsoi isää silmiin ja sanoi silmäten jokaista:

"Olen tänään niin iloinen, tuntuu kuin olisi pyhä tahi suuri juhla."

"Niinkuin onkin", sanoi Iida. "Näitä juhlia ei ole tavallisesti kuin yksi ihmisen elämässä."

Iida kääntyi Lennartiin päin ja jatkoi puheluaan iloiseen tapaansa:

"Ja tepä vasta olette oikea pikkukaupunkilainen, ette liiku missään ja nyt teistä tuleekin vasta oikea kotitonttu."

"Missä liikkuisi", sanoi Lennart.

"Ja missä viihtyisi paremmin kuin kotonaan", sanoi äiti.

"Minusta ennen tyttönä", jatkoi Iida, "oli koti viimeinen paikka, missä olisin ollut."

"Niinkuin nytkin", ajatteli Anna vastata, vaan vaiken. Hän ei tahtonut turhasta kinastella eikä sotkea sillä rauhaansa.

Vaikka oikeastaan se oli jo sotkeutunut. Iida häiritsi häntä. Ja niin avoimin silmin kun hän katsoi Lennartiin ja liian kauan antoi katseensa seisoa hänen silmissänsä. Hän teeskenteli itsensä lapsellisemmaksi ja viattomammaksi kuin olikaan. Ja mistä hän saikaan tuon tyhmän ja kysyvän ilmeen, jonka valheellisuus oli niin silmiinpistävä? Mitä hän sillä nyt tarkoitti?

"Kodit", jatkoi Iida, "hävittävät ilon, vaikka ei ole kohteliasta suinkaan pelotella sillä nyt teitä."

"Emme sitä pelkää", sanoi Lennart.

"Ja ehkä ilo tahi huvi ei meistä olekaan pääasia", sanoi Anna.

"Iida on oikeassa", sanoi äiti. "Ilo on tärkeä. Se nuorentaa. Ja toisillekin tekee hyvää nähdä iloisia ihmisiä. Iidakin yhä nuortuu ja kaunistuu."

"Nyt äiti liioittelee taas. Äiti hemmottelee minut pilalle", torui Iida.

"Äiti on oikeassa nyt niinkuin aina", sanoi isä. "Iida on nuortunut taas."

Isä ja Lennart johtuivat puhumaan liikeasioista ja Alvar, joka oli huoleton istunut ja tupakoinut, yhtyi heihin. Ja Anna näki syrjästä, että Alvarin tarkoitus oli nähtävästi ärsyttää isää. Kylmästi ja ylimielisesti viskasi hän sanansa ja oli aina valmis väittelemään isän kanssa. Se oli Annasta niin outoa, että pelotti. Hän näki, kuinka isä koetti hillitä itseänsä ja vaieta.

Alvar kertoi Lennartille eräästä oikeusjutusta, jossa rikollinen vastaaja oli nerokkaasti peittänyt jälkensä. Isä ei voinut olla siihen kiivaasti huomauttamatta:

"Minä en tuota sinuna viitsisi kertoa."

"Mutta sehän on suurenmoista", sanoi Alvar.

"Pettää niin, ettei oikeuskaan pysty."

"Muodollinen oikeus, pyydän huomauttaa."

"Mutta moraalinen?"

"Ei ole mitään moraalista oikeutta. Tyhmä petos, se on tietty, on halveksittava, mutta nerokas petos herättää ehdottomasti ihastusta. Täytyy hailia oikeita rikoksia ja oikeita rikoksentekejiä."

Isä nousi ylös ja hänen silmänsä iskivät tulta, mutta Iida, joka koko ajan oli huomannut vaaran, sysäsi ikäänkuin vahingossa kuppia, joka kaatui hänen päällensä. Hän kiljahti muka kauhusta ja syntyi hälinää, jonka aikana Anna sai viitanneeksi Alvarille, että poistuisi. Ja Alvar, Annan suureksi ihmeeksi, pujahti pois, ja tuntui heti kuin paine olisi vähentynyt.

Mutta Annan mieli oli alakuloinen. Hän tunsu vain pelkoa ja häpeää. Olisi voinut äsken syntyä yhteentörmäys isän ja Alvarin välillä. Ja kuinka silloin olisi käynyt? Hiukan vain, ja kumpikin olisi ollut kuohustilassa, jossa ei olisi kierrellyt sanojaan.

Ja nyt, kun Lennart oli heillä ensi kertaa.

Kuinka häpeällistä joutua naimisiin juuri nyt, siirtyä sinne tällaisista mielentiloista. Tuntui varmemmalta vain, että niitä tahtoi paeta eikä mitään muuta. Tuntui selvältä, että siten petti ottajaa. Kuinka saada se selitetyksi Lennartille, ettei hän voinut syyttää siitä. Tietysti hän voi syyttää aina häntä ja hänellä oli oikeus.

"Oletko väsynyt", kysyi Lennart Annalta, kun he jäivät kahdenkesken.

"En."

"Näytät niin surulliselta. Kadutko?"

"En. Ellet sinä kadu. Täällä kotona ovat olot nykyään niin ikävät. Tuntuu pahalta oikein lähteä nyt, tuntuu kuin pakeneisi jotakin, en osaa sitä selittää."

"Ja minua pelottaa viedä sinua sinne, siellä voit sinä ikävöidä, voit tuntea itsesi yksinäiseksi ja kaivata tänne."

"Ei, ei."

"Minä olen vain tavallinen ihminen. Minä voin hyvin vähän antaa sinulle. Ettet vain pettyisi?"

"Ei, ei. Älä sinäkään odota minulta liikoja. Koetan tehdä kyllä kaikki, mitä voin, tehdäkseni sinut onnelliseksi, mutta en tiedä."

"Sinä teet minut onnelliseksi jo sillä, että tulet minulle. Sanoisi, että se on liikaa, jos ei olisi niin itsekäs ja sitä juuri haluaisi. Anna, olen jo vuosia sitä ajatellut ja toivonut. Mutta sinä olet ollut minusta niin korkealla, etten ole uskonut saavani sinua."

"Minä rukoilen, että voisin tyydyttää sinua."

"Armas, oma, sinä teet sen. Sinä olet liian hyvä minulle. Millä palkitsen minä sinut, millä palkitsen äitisi ja isäsi, jotka suovat sinut minulle?"

"Lennart, ole heille hyvä, he ovat kärsineet paljon viime aikoina. Älä työlästy heihin koskaan."

"Oma armas. Odotan, että saan sinut. Siis pian! Kuinka kaipaam, siksi kunnes olet siellä."

XIV

Annan häät oli päätetty viettää syksyllä. Anna oli mennyt äidin ja lasten kanssa maalle. Isä, Alvar ja Iida olivat jääneet kaupunkiin.

Annalla ei ollut suuria varustuksia tehtävänä. Lennartilla oli siellä valmis koti. Niin olikin hyvä.

Anna tunsu itsensä väsyneeksi ja tylsyneeksi. Tuntui kuin aina ei tajuaisi kaikkea, kuin kulkisi hän kuin puolihorroksissa, josta ei oikein tahtonut päästä hereille.

Se jännitys, jota hän oli ennen aina tuntenut, oli hävinnyt. Hän oli liioitellut elämää synkemmäksi kuin mitä se oli. Kaikkiolla oli hän nähnyt ristiriitoja, jokainen Alvarin teko oli saanut hänet hätäntymään. Eiväthän kaikki ihmiset olleet mallikelpoisia ja tietysti jokaisella muullakin perheellä oli pikkuhuolensa. Mutta he eivät elämässä nähneetkään muuta kuin huolta.

Niin. Hän oli paennut hyvän miehen turviin. Kihlautuminen tapahtui äkkiä, mutta ei saanut sitä oudoksua. Elämä hämmästytti oudoilla käänteillään. Kaksi, jotka eivät olleet ennen toisistaan mitään

tienneet, joutuivat yhteen. Niinhän usein kävi. Ja mitä siinä? Ehtihän perehtyä ja tutustua sittenkin, kun yhdessä oli. Riitti aluksi, että molemmat luottivat toisiinsa, silloin kiintyivät he sitä mukaa kuin oppivat toinen toistansa tuntemaan.

Anna oli käynyt puolestansa vaatimattomaksi. Hän ei antanut ajatustensa eikä tuntejensa puhua vapaasti. Hän pakotti niitä aloille, jotka olivat niille vieraat. Hän tahtoi ajatella niinkuin muutkin ajattelivat, ja tuntea, niinkuin luuli muidenkin tuntevan, ja tehdä vain sen, mikä oli aivan välttämätöntä. Niin oli hänellä helpompi olla.

Hän rakasti siis siksi, että oli rakastettava. Hän meni Lennartille, koska oli mentävä, koska ei ollut muuta menomahdollisuutta. Hän jätti oman elämänsä, oman itsensä, koska tiesi, että se tuotti hankaluuksia ja vaikeuksia. Niin eli hän jonkun toisen elämää, odotellen, mille laduille hänen täytyi kääntyä ja miksi elämän täytyi muodostua, että siihen tyydyttiin, että hän sillä saisi maksetuksi ottajalleen sen lainan, jonka hän tuns ottaneensa nimiinsä ostaakseen itselleen ja perheelleen turvatun olon.

Sillä niinhän se oli. Sitä ei hän itseltään kieltänyt.

Ja tämän kieltämyksen ja tahdonponnistuksen alla hänen tuntonsa vaimenivat ja hänen ajatuksensa tottelivat häntä niin, etteivät ne häntä häirinneet.

Hän oli tehnyt voitavansa ja hänellä oli siitä hyvä olla.

XV

Sunnuntain seuduissa kävi Lennart aina maalla Annan luona. Hän ajoi omalla hevosellansa ja usein toi hän Iidan mukanaan.

Lennart oli kesän kuluessa tottunut Martineihin. Alvarin epäsäännöllisyydestä huolimatta oli hän järjestänyt hänelle helppoa työtä, josta hän toivoi Alvarin tasaantuvan edes hiukan. Ja Iidan seurassa viihtyi hän hyvin. Iidan iloisuus ja keveys oli vapauttanut hänet siitä jäykkyydestä, joka häntä itseäänkin vaivasi. Ja maallakäyntimatkat sunnuntaisin muodostuivat heille suureksi huviksi, jolla oli oma salainen viehätyksensä. Iidan seurassa sai Lennart varmuutta ja ryhtiä. Hän kypsyi mieheksi.

Anna ihmetteli sitä, ihmetteli hänen joskus ylitsevuotavaa ja aiheetonta iloansa. Annalle sanoi Lennart, että liikeasiat luistivat hyvin, oli nautinto ajatella elämää. Siitä saakka, kun Anna lupautui hänelle, tuns hän kuin jokin salainen voima veisi häntä eteenpäin, niin että kaikki, mihin hän ryhtyi, onnistui hyvin.

Anna iloitsi siitä, että hän vaikutti Lennartiin. Oli onnellista, että hänellä oli oma osuutensa ja tehtävänsä. Lennart muuttui siten hänelle läheisemmäksi. Ja usein tuns hän jo kaipaavansakin Lennartia.

Ikävänsä ja sellaisen lämpimän kaipauksen valtaamana läksi Anna kerran äkkiä kaupunkiin tapaamaan Lennartia. Hän luuli sillä ilahduttavansa häntä. Hän satutti tulonsa iltapäiväksi, jolloin tiesi Lennartin olevan yksin kotona.

Arkana ja epävarmana soitti hän Lennartin ovelle.

"Näin odottamatta. Hauskaa. Kun et toki ilmoittanut", sopersi Lennart hämillään.

"Tuli yhtäkkiä niin ikävä", sanoi Anna.

"Etkö viihdy siellä enää?"

"Viihdyn, mutta —", Anna ei tiennyt, mitä sanoa. Hän oli pahoillaan, kun Lennart ei käsittänytään. Siis Lennart ei ollut kaivannut häntä.

"Tulinko sopimattomasti", kysyi hän sisään astuessaan.

"Et, kuinka niin? Iidakin juuri sattui tänne tulemaan."

Anna tervehti Iidaa jäykästi. Täällä istui siis Iida Lennartin luona. Anna olisi tahtonut juosta pois, sydäntä puristi, tuntui kuin jotakin häpeällistä olisi ollut tekeillä.

"Olinkin juuri lähdössä", sanoi Iida, "katselemaan tavaroita, joita Lennart oli ostanut."

"Anna näyttää väsyneeltä", sanoi Lennart.

"Ei, nyt minun täytyy jättää teidät." Iida nousi ylös lähteäksensä.

"Älä anna minun häiritä itseäsi", sanoi Anna.

"Ha-ha-haa, sepä oli sana", nauroi Iida. "Sinun häiritä — minua ja Lennartia! Ei, hyvästi vaan."

Anna kuuli Iidan nauravan vielä etehisessä, mutta se nauru oli jo toisenlaista. Annasta oli siinä voitonriemua ja ilkuntaa, se oli kiihottunutta ja julkeaa.

Mitä oli siis tapahtunut?

Ehkä Lennart oli jo hänen.

Tuntui kuin hänet yhtäkkiä olisi syösty jonnekin huimaavaan syvyyteen.

Häntä petettiin. Heillä oli jotakin keskenänsä. Iidan nauru sen ilmaisi. Hän ei voinut siitä erehtyä.

Kun Lennart tuli takaisin, koetti hän saada selvyyttä, mutta Lennart oli samanlainen kuin ennenkin. Ja se rauhoitti Annaa.

Ehkä hänen epäilyksensä oli turha. Tietysti se oli turha.

"Sinä olet alkanut sietää Iidaa", sanoi hän kohta.

"Ei hän ole minusta koskaan ollut vastenmielinen."

"Muistelin vain."

"Kun en tuntenut häntä, oli hän minusta pelättävä. Enkä niin väärässä tainnut ollakaan", nauroi Lennart.

"On siis syytä pelkoon?"

"Kieltämättä miellyttää hän miestä", sanoi Lennart.

Ehkä vertasi Lennart häntä ja Iidaa. Hän ei miellyttänyt, hän ei pystynyt kilpailemaan. Iidalla oli syytä ilkkumiseen.

Anna jäykkeni, raskaat ajatukset tulvivat mieleen. Lennart ei saanut häntä enää iloisemmaksi. Pettyneenä palasi Anna maalle.

Maalla eivät epäilykset enää jättäneet häntä. Hän ymmärsi ja näki yhä selvempään, mitä oli tekeillä ja oli jo koko kesän ollut, vaikkei hän ollut sitä ymmärtänyt. Lennart ja Iida olivat löytäneet toisensa. Olivathan he kuin luodut toisillensa. Ja silloinkin heidän naurunsa, heidän äänensä, heidän asentonsa ilmaisi heidät. Näki, että he pitivät toisistaan. Hän vain oli ollut niin yksinkertainen, ettei ollut sitä ennen huomannut. Ja Lennartin ja Iidan maalle tultua katseli Anna heitä jo toisin silmin. Hän vaani jokaista heidän liikettänsä. Eikä ollut vaikeata nähdä, että hän oli ollut oikeassa. He eivät tehneet paljoa peittääkseen väliänsä. Heidän katseensa puhui selvää kieltä. Luulivatko he, ettei hän sitä ymmärtänyt.

Tehtiin hänen edessään petosta. Teeskenneltiin, laverreltiin muka viattomasti, vaan alla oli toista. Kuinka herttaiselta ja nuorelta näytti nyt Lennart ja kuinka miehekäs ja kohtelias hän oli. Sellaista kohteliaisuutta ei vielä ollut hänen osakseen tullut.

Annan hermot olivat ainaisessa jännityksessä ja ajatus askarteli aina saman asian ympärillä. Pois oli kadonnut tylsyys ja tajuttomuus, pois sovinnainen hyvä ajatus. Hän oli katkera ja mieleltänsä ilkeä. Ja itsekkäät pyyteet ja halut saivat valtaa hänessä.

Sitä mukaa kuin hänen ajatuksensa askartelivat epätoivoisina ja kiihkeinä, sitä mukaa kasvoi myös halu voittaa Lennart. Hänelle ei ollut nyt enää samantekevää, saiko hän hänet vai eikö. Hän tahtoi hänet ja hänen täytyi saada hänet. Hän tunsu rakastavansa häntä.

Sillä Lennart ei ollut hänestä enää se, jonka kanssa hän kihlautui. Hän kihlautui tuntemattoman, elottoman miehen kanssa, jolla ei näyttänyt olevan suuria vaatimuksia elämältä. Nyt näki hän, että se mies oli voimakas ja että sen sielussa liikkui elämä, joka näytti rikkaalta. Kun pääsisi kosketuksiin sen kanssa. Se pysyi vain suljettuna hänelle. Hän ei päässyt lähestymään sitä. Mutta sellaista voimakasta,

elävää ihmistä oli Anna kaivannut, sellaista, joka herättäisi hänetkin.

Olihan hän herännyt. Mutta miten? Oli kuin olisi hänet lastenkamarista heitetty katuojaan, eikä hän tiennyt, minne mennä.

Mitä hän oli tehnyt sitten? Hän oli tehnyt sen, minkä niin monet muutkin. Hän aikoi myydä itsensä. Hän oli vannonut rakastavansa Lennartia. Samaa olisi hän voinut vanna sadoille muille kunnan miehille, kenelle tahansa, joka olisi voinut tarjota hänelle aseman ja toimeentulon. Hän oli luullut tapaavansa onnen, kunhan vain kätensä ojentaa ja ottaa, ja ansaitsevansa rakkautta, kunhan vain huuliansa myönnätykseksi liikahuttaa.

Vaan saikos hän? Eikö elämässä muka oikeutta ollut?

XVI

Tahtomattaan ja sattumalta kuuli Anna kerran Iidan ja Lennartin puhelun huoneesta, jonka ikkunan alla hän sattui olemaan. Kun hän oli kuullut äänet, ei hän voinut liikahtaa paikaltaan eikä ilmaista itseään.

"Oletko nyt täällä onnellinen", sanoi Iida.

"Älä puhu ääneen, joku voi kuulla."

"Huoneissa ei ole ketään, kaikki ovat rannalla. Näetkö, miten Anna on hermostunut? Hän ihan vihaa minua."

"Ei ole suotta,"

"Miksi et jätä häntä?"

"Valitseisin hänet vieläkin. Hän on minun mieleiseni. Onko sinulla siihen mitään sanomista?"

"Sitä sinä kysyt."

"Olen sanonut, tämä meidän välimme ei muuta asiaa. Sehän oli sovittu jo alussa."

"Jos Anna tietäisi."

"Ei sittenkään. Minä sopisin hänen kanssansa. Sanoinhan jo, hän on mieleiseni, hän on sopuisa."

"Niin että antaa pettää itseänsä."

"Hän ei saa tietää mitään. Ymmärrähän toki, ettei tällainen järjettömyys saa mitään merkitä."

"Nyt se on järjettömyyttä."

"On. En ikinä olisi aavistanut, että sen jälkeen, kun saisin sen, jota olin halunnut, tapaankin sinut. Sehän on järjetöntä. Vaan me eroamme ajoissa, nyt, kun vielä ei mitään ole tapahtunut."

"Eikö mitään ole tapahtunut? Voiko vielä enemmän tapahtua? Sinä rakastat minua ja minä rakastan sinua."

"Voi. Minä voisin sokeassa hulluudessani rikkoa Annalle antamani sanan. Ja se ei saa tapahtua. Minun välini Annan kanssa täytyy säilyä kirkkaana ja puhtaana."

"Sanoit rakastavasi vain minua."

"Avioliitto ja rakkaus ovat kaksi aivan eri asiaa, se sinun pitäisi tietää."

"Lennart rakas."

"Vaikene."

"Minä vien sinut sittenkin, niinhän —"

"Vaikene, hullu, joku kulkee ikkunan alitse. Sinä olet varomaton."

Anna läksi sieltä huoneeseensa ja lukitsi ovensa. Kun äiti tuli häntä kohta hakemaan, pyysi hän

sanomaan vieraille, että hän oli sairas eikä voinut tulla enää sisään.

Tuskissaan ja häpeissään voihki hän ja valvoi sitten koko yön unta saamatta.

Hänestä tuntui niin katkeralta ja häpeälliseltä se alennus, johon hän oli joutunut oman heikkoutensa tähden. Likainen ja matala oli maailma. Ja kuitenkin tuntui kipeältä kieltäytyä siitä elämästä, joka siinä maailmassa ainoana hänelle tarjoutui.

XVII

Seuraavana päivänä ilmoitti Anna äidille kihlauksensa puretuksi. Hän ei ilmoittanut mitään purkamisen syistä, eikä äiti kysynytkään. Vaieten hyväksyi hän Annan teon. Hän tiesi, että se oli välttämätöntä, muuten ei Anna olisi sitä tehnyt.

Illtapäivällä läksivät äiti ja Anna kaupunkiin. Äiti tahtoi olla nyt kotona ja Annan tukena, jos hän tukea tarvitseisi.

Oli ihana syyskuinen ilta, kun he ajoivat äänettöminä kaupunkia kohti.

Kauempien vaarojen harjuilta näkivät he jo pienen kaupunkinsa kuin metsäkukan heloittavan kirjavan metsän keskellä. Saarekkaat vedet aukenivat heidän silmiensä edessä ja sulkiivat kaupungin niemekkeineen syliinsä.

Äidistä ei kaupunki ollut koskaan näyttänyt niin kauniilta eikä tuntunut niin rakkaalta. Siellä oli kaikki, mitä hänellä oli, hänen sydämensä oli kiinni siellä. Siellä oli hän aina elänyt, muusta maailmasta ei hän tiennyt. Kaupunki, sinne hän kuului, siellä vain oli hän kotonaan.

Aurinko alkoi jo laskeutua länteen ja loi hohdettaan taivaan rannalle. Saaret kohosivat tummina kirkkaan veden sylistä. Saarekasta vettä kimmelsi silmäkantamat, sinne missä maa ja taivas näyttivät yhtyvän, sinne missä maan heikko, sinervä juova sulii autereisen taivaan rantaan.

Kirkonkello kajahutti lyöntinsä. Tuntui kuin olisi nähnyt äänen väräjävinä aaltoina leviävän läpi laakson ja kajahtelevan kaupunkia ympäröivien harjujen rinteillä ja painuvan hiljalleen järvelle päin. Näytti kuin kirkko, talot, koko kaupunki olisi peittyneet hienoon sinipunervaaniin usvaan ja levännyt jo iltauntaan metsiensä keskellä.

Jo erotti äiti Ahlmanien rakennusten punaiset katot. Miltähän Annasta tuntunee, ajatteli hän. Siinä istui hän äänetönnä ja kalpeana. Äiti toivoi, ettei hänen kokemuksensa olisi rajoittunut vain yhteen. Yksi kokemus oli vaarallinen, se vei koko elämän. Niinhän oli hänellekin käynyt.

Siellä näkyi kirkon luona Öhmanin talo. Siellä jo hänenkin kotinsa katot näkyivät. Nämä kaksi paikkaa ne olivat hänestä rakkaimmat, niihin liittyi kaikki se tuska ja kärsimys, jolla elämä oli häntä siunannut.

Jo oltiin lähellä kaupunkia. Hautausmaan puunrunkojen lomitse paistoivat valkeat hautaristit maantielle saakka. Siellä oli Öhmanien, siellä oli heidän maatansa. Siellä lahosivat pikkuasukasten puuristit ja kummut tasaantuivat hiljalleen pengermiksi. Väki kaupungista muutti sinne. Aika vieri ja sielläkin jäljet hävisivät.

Oli kotonaan taas, kun oli kaupungissa. Harmaat, kellertävät ja punaiset pikkutalot ikäänkuin hymyilivät tulijoille. Täällä oli hyvä olla, täällä tunsivat elämän noiden pikkupihojen sisässä, tunsivat ihmiset, tunsivat heidän ajatuksensa. Niitä ymmärsi ja niitä rakasti. Ja naapurivaimoja, jotka hyppäsivät ikkunoihinsa tulijoita katsomaan, tervehti äiti kuin parhaita sukulaisiaan.

Eivätkö ne olleetkin sukulaisia? Viereisillä maapaloilla olivat he vuosikymmenensä itsekin omat taistelunsa taistelleet ja viereisillä maapaloilla he siellä kaupungin vieressä pysyväisen sijansa saivat. Eivätkö he olleet kuin sukulaisia? Äiti hymyili. Niin rakasta kaikki. Rakkahin tuo kotitalo, vanha pesä, jonka oli isiltä saanut.

XVIII

Alvarilla oli tänään ollut tavalliset vaikeutensa. Hän oli tehnyt paperin ja tarvitsi tänään rahoja sen maksamiseen. Hän oli luottanut, että hän saisi nyt Iidalta niinkuin kerran ennenkin, mutta Iida kieltäytyi jyrkästi menemästä Erikin luo, jonka kanssa hän oli lopettanut jo keväällä välinsä, ja Lennartin luo, jonka kanssa hänellä ei ollut mitään tekemistä. Hän tunsikin, ettei hän voinut nöyrytyä siten Lennartin edessä. Lennart oli loukannut häntä järkkymättömyydellään. Mutta Iida oli tehnyt laskelmansa, josta hän ei halunnut luopua. Lennart oli hänen mieleisensä ja hän tarvitsi häntä, ja toivoi hänet saavansa vielä, kunhan hän jaksoi vain odottaa.

Mutta häntä säählitti Alvar, joka vajosi yhä auttamattomammin heikkouteensa. Taas oli hän käyttänyt isän ja Lennartin nimiä, itse kirjoittanut ne. Oliko Alvar niin herkkäuskoinen, että luuli voitavan sellaisia väärennyksiä helposti peittää? Iida ymmärsi kyllä, kuinka vaarallisen hetken uhatessa ja huiman, uhkarohkean ajatuksen huumaamana voi runoilla satunnat mahdollisiksi. Mutta niinkuin heillä, eihän heillä ollut mitään maksumahdollisuuksia, jos petoksen saisikin muuten peiteteksi. Kuinka lyhyttä ja lapsellista se Alvarin ajatus. Tahi kuinka hirvittävää leikkiä hän huolettomuudessaan leikki. Ei mitään vastuunalaisuutta. Hän oli kuin sairas tahi hullu, joka ei tiennyt mitä teki.

Ja nythän oli Alvar vain luottanut häneen. Häntä säählitti Alvar, eihän häntä saisi jättää pulaan. Ja Iida lupasi käydä pyytämässä iltapäivällä lainaa Erik Öhmanilta, joka silloin oli kotona tavattavissa.

Alvar oli kiitollinen. Hän pyysi Iidalta vielä pientä rahaa, pyysi siksi kunnes sai. Ja iltapäiväksi, jolloin hän tuli kotiin, oli hän vahvistanut itseään niin, että hän hoiperrelleen kohosi vinnille Iidaa odottamaan.

Kuinka häntä jännittikin tämän asian suoriaminen tällä kertaa. Hän ihan toivoi, että kaikki olisi selvillä taas.

Mutta ellei selviäisi?

Ei selviäisi. Ymmärrettävää sekin, ajatteli hän. Kerran tietysti jää selvittämättä. Ja se on loppu. Eikä se odottamatta tullut.

Kuinka olisi kuitenkin kaunista tämä elämä. Olla näin rauhassa, antaa elämän luistaa eteenpäin pienine, viattomine kidutuksineen ja katsella sitä toimetonna. Ja kärsiä mielellänsä, mitä siinä oli kärsimistä. Siinäpä oli viehätystä. Eipä tahtonut sen loppuvan vain.

Tietysti ei tahtonut, kun oli olemassa kerran. Tietysti ei tahtonut jo mukavuuden vuoksi. Karttoi kaikkea epämukavuutta ja vaaraa. Niinkuin hänkin nyt. Toivoi kuin koulupoika, että kunhan isä ei saisi sitä tietää. Isäpä se taisi jäädäkin suurimmaksi pelotukseksi koko elämässä.

Ei niin, ettei isä olisi oikeassa. Tietysti oli oikeassa, ja sen viha oikeutettua aina. Mutta minkäpä hänkään enää itselleen taisi? Niin, syyllinen oli, rikollinen oli. Ajatus tunnottomana sen myönsi, mutta sille hymähti, niinkuin ei itse olisi sitä uskonut kuitenkaan.

Hän muisti, kuinka hän hätäntyi ja katui, kun hän oli ensi kertaa pettänyt äitiä. Hän vannoi silloin, ettei se saanut uudistua. Mutta se uudistui. Ei loppunut äidiltä se suru. Ja sellainen äiti kun hänellä oli.

Alvar heltyi ajatuksissaan niinkuin aina, kun hän juovuksissa ajatteli äitiään. Äidin tähden olisi elämä saanut olla toisenlainen. Äiti, sellainen äiti kun oli.

Alvar muisteli äitiä maatessaan vinnillä tavaroiden ja vanhojen mattojen seassa ja kuunnellessaan askeleita alhaalta. Sieltä kuuli hän sitten Iidan ja isän vaihtavan sanoja keskenänsä. Isän ääni oli kiivas. Olisiko isä jo saanut tietää hänen asiansa? Varmaan oli. Mitä hän Iidalle nyt muuta?

Alvar ei uskaltanut mennä vielä tapaamaan Iidaa. Kohta kuulikin hän rattaiden ajavan pihaan ja sitten äidin ääntä. Äiti tuli siis kotiin kuin kutsuttu.

Hetken kuluttua laskeutui Alvar alas ja pujahti omaan huoneeseensa.

"Luojan kiitos", sanoi äiti, kun löysi hänet sieltä, "olen etsinyt sinua."

"Nukuin tuolla vinnillä."

"Minä laitan sinulle tänne vuodetta."

"Antaahan olla."

"En häiritse sinua, menen pois. Äsken sieltä Annan kanssa ajoimme. Siellä alkaa olla jo ikävä, johan sieltä täytyy kohta tulla kokonaan pois. Lapset eivät vain tahtoisi. Kuinkas sinä olet jaksanut?"

"Hyvästi."

"Tietysti. Mutta mikä on tuossa otsassasi ja silmäkulmassasi, ihanhan se on verinen."

"Kaaduin vinnillä tavaroihin, liekö loukkaantunut siitä. Ei se mitään."

"Ei se mitään. Jos minä kuitenkin hautoisin sitä vedellä?"

"Antaahan olla, äiti."

"Katsohan. Näin hiukkasen, haudon sitä. En tiedä, mikä minulle äsken tuli. Yhtäkkiä alkoi niin pelottaa. Ajattelin, että jos sinulle olisi jotakin paha tapahtunut."

"Mitäpä minulle."

"Niin, ei tietysti. Se johtui kai siitä, kun kuulin isän ja Iidan siellä väittelevän. Isä etsi muuten sinua. Onko jotakin ikävää tapahtunut?"

"Ei mitään."

"Luojan kiitos, että kaikki on hyvin. Minä niin pelkäsin. Sydämeni on tullut hiukan huonommaksi."

"Äiti ei saa rasittaa itseään niiden lastenkaan tähden enää. Äidin pitää jo levätä."

"Ole huoletta, ainahan minulla on aikaa levätä."

Äidistä tuntui niin hyvältä Alvarin sanat, ne lämmittivät hänen sydäntään ihan. Näinpä he kuuluivat yhteen, näinpä he ymmärsivät toisiansa ja kenties joskus erottamattomasti kuuluivat yhteen. Ja hautoessaan siinä Alvarin otsaa, ei äiti voinut olla hiljalleen silittämättä hänen tukkaansa, niinkuin Alvarin pienenäkin ollessa. Sama lapsihan hän oli äidistä vielä, avuttomampi vielä vain. Sama katse hänellä oli, sama pelokas ja arka ilme. Äidistä ei hän ollut muuttunut. Hänestä hän oli säilynyt yhtä puhtaana, vaikka häntä oli peloteltu ja pahoitettu hänen mieltänsä. Maailma oli outo. Ihmekö, jos hänen käyntinsä täällä oli tullut niin raskaaksi, ihmekö, jos joka askel, jonka otti, vei harhaan? Ainoastaan yksi askel, se ei harhaan vienyt, se vei sinne, jossa tuskaa ei ollut, sinne missä koti oli.

Alvarille teki hyvää äidin hellyys. Tuntui suloiselta ummistaa silmänsä ja unohtaa itsensä. Äidin käsi pyyhki olemattomaksi pahan unen. Hän oli taas lapsi, joka uneksi epämääräisiä ja tiedottomia unelmiansa.

Toisesta huoneesta kuului Annan ja Iidan kiivasta riitaa. Mitä se oli? Mitä he näin? Mitä Anna huusi?

Äiti säikähti. Hänen täytyi mennä sulkemaan ovet, ettei isä edes kuulisi.

Kun äiti meni sinne, syöksyi Iida häntä vastaan ja keskellä lattiaa seiso i Anna kalpeana ja tuijotti tajuttomasti.

Tahtomattaan, sanan sanalta sysien sanoi hän:

"Nyt hänen täytyy muuttaa meiltä pois. Minä en voi enää tätä sietää, ei, ei enää päivääkään."

"Odotahan, Anna, älä ole järjetön. Mitä on sitten tapahtunut."

"He häpäisevät meidät. Ja hän vielä ilkkui Alvarin väärennyksillä."

"Mitä sinä nyt, Anna?"

"Isä on taas, äsken saanut ilmoituksen jostakin Alvarin asiasta. Ja Iida — ei, en voi häntä sietää. Pois, heidän täytyy nyt muuttaa tästä pois!"

"Mutta mihin he joutuvat, ajattelehan. Ja Alvar raukka, voi onnettomuutta."

Anna meni pois, mutta äiti jäi paikoilleensa. Hän ei uskaltanut liikahtaa siitä. Hän oli tullut kotiin ja iloinnut. Mutta täällä oli joka nurkka tuskaa täynnä.

Hän seiso i siinä kuin jähmettyneenä.

Minne, minne hän olisi voinut mennä?

XIX

Alvar kohosi äkkiä sohvaltansa. Kuului isän lähenevät askeleet.

Isä etsi häntä. Silloin oli hän hukassa.

Sekunnit tuntuivat iankaikkisuudelta. Ehti ajatella läpi koko elämänsä ja tuli tähän hetkeen. Koetti ajatella pakoa, mutta se oli liian myöhäistä.

Isä tuli.

Alvar katsoi säikähtyneenä häneen ja torjuen nojautui hän seinää vasten.

"No?"

"Mitä, isä?"

"Tulenpa keskustelemaan kanssasi", sanoi isä vaivoin hilliten raivoansa.

"Mistä?"

"Näytpä tietävän."

"Ei minulla ole nyt mitään isälle sanottavaa."

"Minullapa on. Yhä sinä jatkat väärennyksiäsi?"

"Tilapäisessä hädässä."

"Lastenko, vaimonko tähden? Tahi ehkä jo vanhuksia elättääksesi?"

Alvar koetti päästä pelostaan, mutta ei vielä onnistunut. Hänen mielessään välähti, että jos hän voisi olla vain rohkea, siten hän parhaiten suoriutuisi.

"Sinun täytyy muuttaa elämäntapojasi! Vastaa, voitko?"

"Tiedättehän!"

"Et voi?"

"Turhaa luvata, en voi."

"Silloin sinun velvollisuutesi on — poistua."

"Helppo sanoa."

"Sinä voit sen tehdä, ymmärrätkö?"

"En tahdo!"

"Sinä tahdot."

Isä veti taskustaan revolverin, jonka pani pöydälle Alvarin eteen.

"Jätän sen siihen. Se on ladattu."

Alvar oli jo voittanut rohkeutensa, hän nauroi käheästi ja väkisin:

"Ha-ha-haa, sukkelaa, sietäisipä olla katsojoitakin, ha-ha-haa."

"Sinä ilkut."

"Ilkun. En tee sitä, liian vähällä pääsisitte. Vaan tehkää te, onhan teillä velvollisuuksia minua kohtaan. Ettekös te ole isä, vai onko isäni ehkä joku muu?"

Martin tarttui Iidan ratsupiiskaan, joka oli jäänyt pöydälle, kohotti sitä ja Alvarin silmiin katsoen hän sanoi lujasti:

"Sinä teet sen!"

Hän näki Alvarin rukoilevan ja epätoivoisen katseen ja kuuli hänen sanovan: "isä, isä", mutta hän kertasi vain ylivoimaisen tuskan ja rakkauden pakottamana:

"Sinä teet sen, sinun täytyy."

Piiska heilahti vasten Alvarin kasvoja, jättäen jälkeen syvän, verisen naarmun.

Isä heitti piiskan pois ja taaksensa katsomatta läksi huoneesta.

Tuskin hän oli tullut omaan huoneeseensa, kun kuului laukaus.

Vihdoinkin. Hän tiesi, mitä se merkitsi. Vihdoinkin oli Alvar totellut häntä. Hän oli antanut pojallensa viimeisen avun ja ainoan, joka enää oli mahdollinen.

Vai erehtyikö hän? Hän ei ollut sitä ennen epäillyt, hän oli aina tuntenut, että tässä oli ainoa pelastus.

Ja nyt ei hän sitä tiennyt.

Hänen voimansa pettivät, hän lyhyistyi tuolillensa.

Uusi tuska, synkempi kuin kaikki entiset, vyöryi raskaana hänen päällensä, hän paineli käsillä päätänsä, huojutteli sitä ja voiikki ääneen.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MARTININ RIKOS: NOVELLI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting

free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a

replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.